

MERITUM

List studenata Pravnog fakulteta

Broj 10

STUDENTSKI ZBOR SVEUČILIŠTA U MOSTARU

- STUDENTSKI ZBOR SVEUČILIŠTA U MOSTARU
- WWW.STUDENTSKIZBOR.SUM.BA
- STUDENTSKIZBORSVEMO
- MATICE HRVATSKE BB
- 036 / 311- 947

PARTNERI STUDENTSKOG ZBORA | 2017/18

DRUGI NAČIN
DRUGI NAČIN
•caffe and night club•

BLAM
beer.local.art&music
BEER & MUSIC BAR

PINK ANTHEM

ö s d
Prüfungszentrum

UN.
Hrvatsko narodno
kazalište u Mostaru

arena
SPORT CENTAR

lingua+

E&G
RENT A CAR MOSTAR

STUDENTSKIZBOR.SUM.BA

Uvodna riječ	
<i>Petar Ćavar i Barbara Mijatović</i>	3
Studentski zbor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru	
<i>Ilijana Martinac</i>	4
Debatni klub Sveučilišta u Mostaru	
<i>Kristina Ivanković</i>	7
ELSA (the European Law Students' Association)	
<i>Magdalena Vučina</i>	9
Državno Moot Court natjecanje	
<i>Darija Fišić</i>	12
Intervju s dekanicom prof. dr. sc. Sabrinom Horović	
<i>Petar Ćarapina</i>	14
Intervju s odvjetnikom Nikom Batinićem	
<i>Barbara Mijatović</i>	17
Zakon C-16 – Orvelovska stvarnost ili legitimna zaštita prava transrodnih osoba?	
<i>Petar Ćarapina</i>	21
Izbori u Mostaru – pravo građana da biraju i da budu birani	
<i>Danijel Jurić</i>	24
Jedinstveni ekonomski prostor Zapadnog Balkana – Panbalkanski Benelux u stvaranju?	
<i>Tin Aničić</i>	27
Fenomen mirovinskih sustava s posebnim osvrtom na novi Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine	
<i>Petar Ćarapina</i>	31
Nasilje u obitelji i osvrt na sigurnosne kuće u FBiH	
<i>Šejla Ledenko</i>	34
Razvoj obavještajnih službi	
<i>Bernard Tomić</i>	37
<i>Should I stay or should I go</i> – himna mladih BiH	
<i>Angelina Luketina</i>	41
Širina pravne struke	
<i>Teo Rogić</i>	44
Zaštita potrošača kroz pravo na privatnost – slučaj <i>Facebook</i>	
<i>Karlo Musa</i>	47
O Istanbulskoj konvenciji	
<i>Marija Mihaljević</i>	50
Zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama	
<i>Martina Žgela-Ljubez</i>	53

Urednici: Barbara Mijatović i Petar Čavar

Adresa: Matice hrvatske bb, 88 000 Mostar

Tisak: Copy Shop, Vukovarska b. b., Mostar

Lektorica: Marija Vukoja

Nakladnici: Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru
Studentski zbor Sveučilišta u Mostaru

Tiraž: 156

Uvodna riječ

Poštovani čitatelji,

Velika nam je čast što smo dobili priliku biti urednici desetoga izdanja studentskoga časopisa *Meritum*. U ovom broju časopisa naći ćete širok opseg tema iz različitih životnih područja: prava, politike, sociologije, studentskoga aktivizma te intervju s uvaženom dekanicom prof. dr. sc. Sabrinom Horović i cijenjenim odvjetnikom Nikom Batinićem. Iskoristit ćemo ovu priliku da zahvalimo svim dopisnicima koji su uložili trud i izdvojili vrijeme za stvaranje ovoga broja časopisa *Meritum*. Odreći se dragocjenoga vremena, osobito u vrijeme kada su se drugi studenti posvetili učenju za ispite, vrijedno je poštovanja. Biti student ujedno bi trebalo podrazumijevati jednu znatiželju i razboritost kod mladih ljudi, njihovo živo zanimanje za događanja u društvu i općenito za stanje u društvu. To se osobito odnosi na pravnike čija je glavna zadaća svođenje živih odnosa pod apstraktne pravne norme. Te su norme opet odraz stvarnoga odnosa u društvu i, u tome pogledu, temeljito poznavanje ili želja za poznavanjem društva i odnosa u njemu neizbježan je uvjet bivanja dobrim pravnikom. Pravnik se ne može i ne smije ograničiti samo na strogo pravnu sferu života jer pravo nije samo sebi svrha. Njemački filozof Leibniz u tome je smislu zapisao: „Pravnik koji je samo pravnik, bijedno je stvorenje.“ U tome leži razlog zašto je ovaj časopis studenata prava uvijek sadržavao teme iz raznih životnih područja.

Također zahvaljujemo i Studentskom zboru Pravnoga fakulteta kao i Upravi Pravnoga fakulteta koji su pomogli u ostvarenju ovoga broja časopisa.

Ugodno čitanje!

Urednici: Petar Čavar i Barbara Mijatović

Studentski zbor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru

Ilijana Martinac

Studentski zbor Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru predstavničko je tijelo studenata Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru te u centrima Vitezu i Orašju. Predsjedništvo studentskoga zbora čine članovi koji svoj legitimitet stječu na studentskim izborima

koji se prema Pravilniku o Studentskome zboru i Pravilniku o studentskim izborima održavaju početkom akademske godine. Na spomenutim izborima studenti imaju mogućnost kandidirati se za predstavnika i zamjenika predstavnika godine koje je student te za predsjednika i zamjenika predsjednika Studentskoga zbora Pravnoga fakulteta. Predsjedništvo Studentskoga zbora bira studentske predstavnike u Znanstveno-nastavno vijeće fakulteta te u druga tijela propisana Statutom i drugim općim aktima Sveučilišta. Mandat studentskih predstavnika u Vijeću traje jednu godinu, a prestaje istekom vremena na koje je izabran ili mu je prestao status studenta. Dužnost je i pravo studentskih predstavnika u Vijeću i u drugim tijelima iznositi prijedloge i mišljenja Studentskoga zbora, zastupati studente te štiti i unaprjeđivati interese i dobrobit studenata. Dužni su prikupljati mišljenja Studentskoga zbora o svim važnijim pitanjima o kojima raspravlja i odlučuje tijelo u koje su izabrani, a osobito o sustavu studiranja, nastavnim planovima i programima, ispitnim rokovima, kvaliteti nastavnoga rada i udžbenicima. Studentski zbor Pravnoga fakulteta prema Pravilniku o studentskome zboru može utemeljiti i svoja druga stalna ili povremena tijela te donositi unutarnje akte kojima uređuje svoj rad. Studentski zbor Pravnoga fakulteta dio je Studentskoga zbora Sveučilišta u Mostaru koji je strukturiran od svih studentskih zborova ustrojbenih jedinica Sveučilišta. Predstavnici Predsjedništva Studentskoga zbora Sveučilišta u Mostaru su predsjednik i zamjenik predsjednika Studentskoga zbora Pravnoga fakulteta, a njihova je zadaća unaprijediti položaj studenata na Sveučilištu, brinuti o kvaliteti nastave i organizirati

izvannastavne aktivnosti koje će studentima Sveučilišta u Mostaru uvelike pomoći na njihovu putu da postanu akademski građani i odgovorni ljudi koji će u skorijoj budućnosti biti nositelji vrijednosti naše društvene zajednice.

Studentski zbor Pravnoga fakulteta u posljednje dvije godine

Aktualno Predsjedništvo Studentskoga zbora Pravnoga fakulteta čini 14 predstavnika. To su predstavnici i zamjenici predstavnika godina studija Pravo te predstavnici i zamjenici predstavnika godina studija Kriminalistika i sigurnosni menadžment. Kao predsjednica Studentskoga zbora Pravnoga fakulteta u posljednje dvije godine, voljela bih istaknuti sljedeće aktivnosti za koje smatramo da su unaprijedili interese i dobrobit studenata. To su ukidanje plaćanja potvrđnica o statusu studenata, ukidanje plaćanja obrane završnih radova, produženje rada referade sa studentima, poboljšanje informiranosti studenata o nastavnome planu i programu, kolokvijima, ispitnim rokovima i ispitnoj materiji podizanjem funkcije predstavnika godine na veću razinu u kojoj je on glavni i odgovorni posrednik prenošenja informacija između profesora i studenata. Prošlogodišnja manifestacija *Dani prava* dosegla je sveučilišnu razinu. Razlog tomu bilo je organiziranje programa *Dani prava* koji je bio strukturiran na način da je cijeli radni tjedan bio posvećen pravu, a poznati stručnjaci iz područja prava studentima su pokušali pobliže dočarati što sa sobom donosi pravnički poziv te su studenti kroz radionice, debate i simulirana suđenja dobili itekako potreban praktični vid izobrazbe. Od ove godine naziv manifestacije je drugačiji, zove se *Dani prava i kriminalistike*. Kroz predavanja, radionice, kriminalistička vještačenja, debate i simulirana suđenja nastojat će se prikazati važnost i jedne i druge oblasti za funkcioniranje pravne

države. Nadalje, tradicionalni malonogometni turnir *De iure 2017*. okupio je dosad neviđeni broj zainteresiranih studenata. Sudjelovalo je preko sto prijavljenih igrača u dvanaest ekipa. Pobjednička ekipa na turniru predstavlja fakultet na sve popularnijem projektu Studentskoga zbora – Sveučilišnoj malonogometnoj ligi. Istaknula bih da je ekipa *Pravnici* na prošlogodišnjem natjecanju zauzela drugo mjesto nakon četiri mjeseca igranja turnira. Doprinos aktualnoj strukturi Studentskoga zbora Sveučilišta u Mostaru Studentski zbor Pravnoga fakulteta daje kroz funkcije glavnoga tajnika, pravobranitelja i trećega člana Senata iz reda studenata. Na nedavno održanoj *Pravnijadi* u grčkome Kavosu naši studenti također su bili uspješni. Djevojke su bile srebrne u odbojci, dečki brončani u košarci, a Adrian Ajvaz pojedinačno je u stolnome tenisu osvojio brončano odličje. Naš cilj u protekle dvije godine bio je aktivirati studente, ukazati im na važnost izvannastavnih aktivnosti, kroz iste ih potaknuti da rade na sebi, usavršavaju se, izgrađuju stav i bore se za ono u što vjeruju da je ispravno. Naša želja je da tako i ostane te da se u godinama koje slijede uradi puno više po pitanju položaja i dobrobiti studenata Sveučilišta u Mostaru.

Debatni klub Sveučilišta u Mostaru

Kristina Ivanković

Debatni klub Sveučilišta u Mostaru prvi je debatni klub u Bosni i Hercegovini. Aktivno djeluje na mjesečnoj razini te organizira seminare i međunarodni turnir na engleskome jeziku pod nazivom *Debatijada open*. Osnovani su ga studenti Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru 2006.

godine, a njegovi su članovi aktivni i u drugim sveučilišnim organizacijama (AISEC, ELSA, MOSTIMUN, Vijeće mladih Grada Mostara i dr.). Klub broji dvadesetak aktivnih članova koji se sastaju svake srijede u 15:30 u prostorijama Pravnoga fakulteta. S voditeljicama Karlom Zovko i Kristinom Ivanković uvježbavaju objektivni i kritički pristup problemima o kojima se debatira. Tako se pripremaju za sudjelovanje na raznim državnim i međunarodnim debatnim turnirima i natjecanjima. Debate se održavaju na hrvatskome i engleskome jeziku po principu britanske parlamentarne debate. Bogato debatno iskustvo članovi su stekli sudjelovanjem na različitim turnirima diljem Europe (Split, Beograd, Budimpešta, Beč i Berlin).

Cilj i prednosti debatiranja

Debata je strukturirana i vremenski strogo definirana rasprava o zadanoj temi. Tipovi debate mogu biti različiti poput britanske parlamentarne debate, Karl Popper debate i sl. Općenito se temelji na iznošenju misli, činjenica i spoznaja. Međutim, cilj je Debatnoga kluba na objektivni i kritičan način pristupiti aktualnim problemima i raznim temama. Jedna od najvažnijih svrha debate upravo je razvijanje „kulture dijaloga“ koju je nužno afirmirati u kontekstu društveno-političkoga stanja u kojem se nalazi kako Mostar tako i cijela Bosna i Hercegovina. Osim važnosti izražavanja vlastitoga mišljenja, u debati je važnije znati iznijeti argumente druge strane s kojom se govornik uopće ne slaže te naučiti kritički i objektivno sagledati temu i aktualnu problematiku iz njemu do sada nepoznatoga ugla.

Ljudi su danas, kako mladi tako i oni stariji, zaokupljeni tehnologijom, sve manje čitaju i sve manje razgovaraju jedni s drugima. Posljedica toga je gubljenje osnovnih komunikacijskih i jezičnih vještina. Pored prethodno navedenoga, mladi studenti usavršavaju znanje engleskoga jezika što se ukazuje kao nužnost bez obzira na to što studiraju i za koje se znanje opredijelili. Zahvaljujući brojnim seminarima, turnirima i natjecanjima diljem Europe, studenti se oslobađaju straha od javnoga nastupa, usavršavaju znanje jezika, informiraju se o aktualnim temama koje se tiču prava, politike, ekonomije i dr. te stječu brojna poznanstva. Sve će im to itekako pomoći u daljnjem profesionalnom životu, a svojim sudjelovanjem promiču ugled Sveučilišta i Bosne i Hercegovine u svijetu. Članovi debalnoga kluba svake godine sudjeluju na debatnim turnirima *Decembarac* i *Monopol* u Beogradu, *Zagreb open* i *Split open*.

Djelovanje Debatnoga kluba u 2017./18.

Debatni klub aktivno djeluje tijekom cijele akademske godine. Uz sudjelovanje članova na različitim turnirima tu su i brojni događaji u organizaciji samoga Debatnog kluba. Jedan od najvažnijih događaja bio je i dvodnevni *Seminar za debatante* koji je predvodio Ilija Ivanišević, zamjenik glavnoga suca Svjetske debatne organizacije, uz pratnju studenata prava, također jako iskusnih u održavanju radionica – Janka Đorđevića i Ognjena Miladinovića koji je četvrtfinalist svjetskoga prvenstva i najbolji svjetski govornik u kategoriji engleskoga kao stranoga jezika, također pobjednik na Oxfordu i finalist na Cambridgeu.

Tijekom ove godine Debatni klub sudjelovao je i u brojnim javnim debatama u suradnji s Vijećem mladih Grada Mostara, ELSOM Mostar i drugim organizacijama gdje se raspravljalo o aktualnim temama koje su prisutne u našem društvu. Također, tu su i brojne debate u organizaciji Sveučilišta, debata

na manifestaciji *Dani prava* te suradnja sa školama kojoj je cilj uvođenje kulture debatiranja u srednje škole. Debatni klub jedinstvena je institucija čiji članovi razvijaju sposobnost istraživanja i upravljanja informacijama u svrhu dokazivanja stavova i argumenata grupe koju zastupaju. Vještine stečene debatom osobito su bitne za razvoj mišljenja i načina izražavanja mladih studenata i debatanata koji su budući akademski građani, a samim time oni su i budućnost ove zemlje.

ELSA (the European Law Students' Association)

Magdalena Vučina

ELSA je najveća i najbrojnija studentska organizacija koja ima svoje predstavnike na više od dvjesto pravnih fakulteta u 42 europske države, a broji preko 38 000 članova. Organizacija je neprofitna, nepolitička i pravna osoba.

Osnovana je 1981. godine sa sjedištem u Bruxellesu u Belgiji. ELSA Mostar osnovana je 2012. godine. Pored organizacije ELSA Mostar postoje još i organizacije ELSA Sarajevo i ELSA Zenica, a status promatrača imaju ELSA Tuzla i ELSA Travnik. Tijela organizacije su predsjednik, generalni tajnik, blagajnik, potpredsjednik za seminare i konferencije, potpredsjednik za akademske aktivnosti, potpredsjednik za razmjene i prakse te potpredsjednik za marketing. Prema Pravilniku ELSA-e Mostar, mogu biti izabrani i suradnici i mentor u slučaju da Upravni odbor odluči da za istim postoji potreba. Svi članovi ELSA-e Mostar mogu se kandidirati na Izornoj skupštini da bi bili na jednoj od ovih funkcija ili kasnije u drugome tijelu za kojim se pojavi potreba nakon raspisanoga natječaja. Često se, radi želje da se uključi što više ljudi u rad organizacije, raspisuje natječaj za suradnike Upravnoga odbora, što je odlična prilika studentima da nauče više o organizacijskim vještinama, rade na projektima koje žele te na taj način doprinose dobrobiti zajednice.

Tijela Upravnog odbora

Upravni odbor čine: predsjednik, generalni tajnik, blagajnik, potpredsjednik za seminare i konferencije, potpredsjednik za akademske aktivnosti, potpredsjednik za marketing i potpredsjednik za prakse i razmjene.

Članovi su imali priliku posjetiti Centralnu banku Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine te Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Organizirano je i natjecanje u pisanju optužnice za sve članove. Jedna od aktivnosti je i „Škola nasljednog prava“. Predavači na spomenutoj školi bili su uvaženi profesori i odvjetnici. Članovi su imali priliku prijaviti se i

sudjelovati na Kongresu u Splitu. Dva puta godišnje organizira se ICM (*International Council Meeting*). Članovi ELSA-e također imaju priliku prijaviti se na Međunarodni susret mladih ICM koji se svaki put održava u drugome gradu. Ove godine ICM će se održati najesen u Splitu.

Na seminarima „Prava Ostalih“ i „Klinika za ljudska prava“ sudionici su se upoznali s pravima koja pripadaju svakom pojedincu. Predavač na seminaru „Prava Ostalih“ bio je Jakob Finci. Predavači na seminaru „Klinika za ljudska prava,“ bili su predstavnici raznih organizacija koje se bave sprječavanjem diskriminacije različitih ugroženih skupina. Predavači na seminaru „Roditeljska skrb“ bili su profesorica Suzana Bubić, profesor Željko Galić, odvjetnik Semir Guzin te djelatnice Centra za socijalnu skrb – dr. sc. Karolina Tadić-Lesko i magistra prava Nikol Soldo-Miletić. Organizirani su i seminari „Legalizacija nekretnina“, „Pravo, financije i diplomacije“ te „Naknada štete“.

Lokalni odbor organizacije ELSA Mostar ostvario je uspješnu suradnju s OSCE-om, *Transparency International BiH*, Američkim kutkom Mostar, Uredom Ombudsmana za ljudska prava u Mostaru te je potpisan Memorandum o suradnji sa Županijskim tužiteljstvom Hercegovačko-neretvanske županije i Regionalnom odvjetničkom komorom u Mostaru. Članovima ELSA-e nudi se mogućnost prijave i sudjelovanja na praksama u odvjetničkim i notarskim uredima, pravnim odjelima tvrtki, županijskom tužiteljstvu HNŽ-a i Centru za besplatnu pravnu pomoć. ELSA International nudi mogućnost sudjelovanja na 249 praksi u svijetu. Zadnje dvije godine članice ELSA-e Mostar sudjelovale su na STEP praksi u

Zagrebu, a jedna aktivna članica ELSA-e Sarajevo sudjelovala je na praksi u Turskoj. ELSA Mostar organizirala je prakse u odvjetničkim uredima Kebo-Guzin, odvjetničkom uredu Fahire Rizvanbegović-Kajtaž, odvjetničkom uredu Nade Dalipagić i mnogim drugim poznatim odvjetničkim uredima, zatim u notarskome uredu Jurice Muse, pravnome odjelu IT firme SPARK te prakse u Županijskome tužiteljstvu Hercegovačko-neretvanske županije. Preko ove organizacije u Mostaru je u zadnjih godinu i pol oko 50 studenata dobilo prakse.

Ciljevi organizacije ELSA

Glavna svrha organizacije je upoznavanje ljudi istih interesa, učenje kroz praksu, putovanja, upoznavanje drugih kultura i stjecanje novih znanja od stručnjaka iz područja prava. Članstvo u ovoj organizaciji vrijedi do tridesete godine.

Državno Moot Court natjecanje

Darija Fišić

Šesto državno Moot Court natjecanje na kojem su sudjelovali i predstavnici Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru održavalo se od 8. do 11. studenoga 2017. u hotelu Termag na Jahorini. Projekt je financijski podržalo Ministarstvo pravosuđa Sjedinjenih Američkih Država i Biro za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i provođenje zakona.

Na natjecanju su sudjelovali predstavnici pravnih fakulteta iz Tuzle, Sarajeva, Banja Luke, Zenice te studenti Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru i studenti Univerziteta „Džemal Bijedić“. Studenti su rješavali

hipotetički slučaj pisanjem podnesaka i usmenom argumentacijom. Predmet natjecanja bio je primjena prava i sudske prakse koja je ustanovljena od strane Europskoga suda za ljudska prava u Strasbourgu i Ustavnoga suda BiH, kao i primjena Zakona o kaznenome postupku BiH i Kaznenoga zakona BiH. Natjecanju je prethodilo pisanje podneska, odnosno apelacije i odgovora na apelaciju.

U timu Discretio (Sveučilište u Mostaru) sudjelovala su dva trenera, studenti pete godine – Ivan Ćavar i Nikica Drmać, šest natjecatelja – Tin Aničić, Darija Fišić i David Marin kao aplikanti, tj. podnositelji predstavke Europskomu sudu za ljudska prava te Darko Kostić, Dijana Groznica i Kristina Skeledžija kao respondenti, tj. pravni zastupnici države BiH. Natjecanje se održalo pred sucima Suda BiH koji su svojim sudjelovanjem podigli samu razinu natjecanja, a ocjenjivanje/rangiranje bilo je zasnovano prema pisanim podnescima i usmenoj argumentaciji. U kvalifikacijskome dijelu nastupali su i respondenti i aplikanti iz Mostara. Aplikanti su u tome dijelu natjecanja svojim znanjem i retoričkim sposobnostima izvojevali pobjedu nad respondentima Pravnoga fakulteta Univerziteta „Džemal Bijedić“ iz Mostara. Time su osigurali polufinale u kojem su nastupali samo respondenti koji su uz minimalnu razliku od jednoga boda ostali bez finala protiv drugoplasiranoga Pravnog

fakulteta iz Tuzle. Studenti Pravnoga fakulteta iz Banja Luke pobjednici su VI. natjecanja, a studenti Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru zauzeli su četvrto mjesto. Na kraju natjecanja upriličena je svečana ceremonija proglašenja pobjednika te dodjele diploma, certifikata i zahvalnica sudionicima.

Ovakva natjecanja uvelike pomažu pri razvijanju i primjeni retoričkih i analitičkih sposobnosti, ali i samoga pravničkog načina razmišljanja. Također, predstavljaju odličnu priliku za stjecanje vrijednih iskustava istraživanjem konkretnoga hipotetičkog slučaja, upoznavanjem prakse Europskoga suda za ljudska prava kao i proučavanjem zakona Bosne i Hercegovine. Osim toga, studenti se ovim putem imaju priliku detaljnije upoznati s pravima zajamčenim Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda jednako kao i s domaćim kaznenim materijalnim i procesnim pravom. Također, studenti imaju mogućnost upoznati se i razmijeniti mišljenja sa svojim kolegama s drugih pravnih fakulteta, a nadalje poboljšati svoje postojeće sposobnosti i razviti neke nove, unaprijediti znanje, ali se i dobro zabaviti te steći jedno kvalitetno iskustvo tijekom studija.

Jasno je kako Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru pruža dobre mogućnosti za uspjeh, ali su itekako važni odlučnost, volja i želja za uspjehom kako bi studenti maksimalno iskoristili svoje kapacitete i time sebi otvorili put za neke nove uspjehe koji ih čekaju tijekom i nakon završetka studija.

Intervju s dekanicom prof. dr. sc. Sabrinom Horović

Petar Čarapina

Za početak, dekanice Horović, u ime glavnih urednika i svih dopisnika *Merituma*, srdačno Vam čestitamo! Iza Vas je već jedan semestar, a i drugi se bliži kraju. Kakvi su Vaši dojmovi? Jeste li ste zadovoljni načinom na koji naš Fakultet „diše“ ?

Najprije Vam se zahvaljujem na čestitkama i dobrim željama. U pravu ste, jedan semestar na funkciji dekanice je iza mene, a drugi se bliži kraju. Moje prvo osjećanje kada to kažem je radost i razmišljanje. Prvu godinu skoro sam progurala – ponekad se tako tješim i kažem još tri godine i gotovo. No, s druge strane, voljela bih uraditi što više dobra za ovaj Fakultet. Biti dekanica težak je posao, pun administrativnih poslova i brojnih pitanja o kojima morate odlučiti. Ovaj posao, htjeli vi to ili ne, udaljava me malo po malo od onoga što je za me najbitnije: znanosti i nastave. Jako sam zadovoljna kako naš Fakultet „diše“ i funkcionira u svakome segmentu rada. Počevši od tehničke službe, administracije, suradničkih i nastavničkih poslova, mogu reći da zaista svi daju svoj maksimum. Svi puno i izvrsno rade kada god zatreba „zapeti“ ne gledajući i ne pitajući za radno vrijeme, samo da se posao uradi. Svi naši djelatnici rade potpuno besplatno na Kriminalistici, a spremni su na to i na Javnoj upravi. To najbolje govori koliko dobro želimo našem Fakultetu.

Mada je prošlo tek nešto više od pola godine, već imate u planu u akademskoj 2018./19. pokrenuti novi studij Javna uprava kao i specijalistički jednogodišnji studij Pravo osiguranja i odštetno pravo. Što nam više možete reći o tome?

Na Senatu održanom 17. travnja ove godine, i to prigodom posjete Posavskoj županiji, donesena je Odluka o pokretanju trogodišnjega stručnog studija Javna uprava sa 180 ECTS bodova za stjecanje zvanja „prvostupnik javne uprave“. Takvi stručni studiji postoje na svim našim referentnim fakultetima u Republici Hrvatskoj. Što se tiče jednogodišnjega

specijalističkog studija Pravo osiguranja i odštetno pravo, koji je namijenjen magistrima pravne struke u smislu produbljivanja specifičnoga znanja, tu malo kasnimo jer ga želimo organizirati s Pravnim fakultetom Sveučilišta u Mariboru. Inače je naš cilj svake akademske godine ponuditi barem po jedan novi specijalistički studij, aktualan i potreban na tržištu rada i koji će izvoditi teoretičari, ali još važnije – praktičari iz određenih specijalističkih područja.

Jeste li zadovoljni suradnjom sa studentskim predstavnicima i organizacijama? Planirate li uvesti više studentske prakse koje će organizirati Pravni fakultet?

Jako sam zadovoljna suradnjom sa studentskim predstavnicima i organizacijama. Nadam se da je ovo zadovoljstvo obostrano. Podržavamo na svaki način suradnju s našim studentima, sve njihove ideje i projekte. Vrata dekanata uvijek su im širom otvorena. Uostalom, tu smo radi studenata. Što se tiče studentske prakse, intenzivno radimo na tome. Imamo ugovore o studentskoj praksi sa sudovima, a upravo ćemo na *Danima prava i kriminalistike* potpisati slične sporazume o studentskoj praksi sa Županijskim/Kantonalnim tužiteljstvom Hercegovačko-neretvanske županije kao i s MUP-om Hercegovačko-neretvanske županije. Ne mislimo se na tome zaustaviti nego slične sporazume planiramo potpisati i s Tužiteljstvom i MUP-om Zapadnohercegovačke županije, a i s drugim županijama iz kojih dolaze naši studenti, tako da i tamo mogu obavljati praksu.

Koji su danas glavni interesi našega Fakulteta kada je riječ o mladim znanstvenicima, studentima i za što se vi zalažete?

Naš je temeljni interes, kada su u pitanju mladi znanstvenici, zaposliti ih što više, stvoriti im uvjete za rad, znanstveno usavršavanje i napredovanje. Stimuliramo sve suradnike i nastavnike da koriste ponude za odlazak u inozemstvo, da tamo stječu nova znanja, nove pristupe u radu i da to primjenjuju kod nas. Potpuno isti stav je i prema studentima. Držim da se što više njih treba uključiti u studentske razmjene i, s naše strane, tu nema prepreka u kasnijem priznavanju položenih ispita. Dakle, jednostavno rečeno, na prvo mjesto stavljam razmjenu u okviru ponuđenih programa, odlazak u inozemstvo, usavršavanje i zatim primjenu usvojenoga na našem Fakultetu.

Kakav bi prema Vama trebao biti idealan odnos između studenta i profesora? Što je u vašim očima ideal „dobroga studenta“?

Teško je govoriti o bilo kojem idealnom odnosu u bilo kojoj sferi života. U svakome slučaju mi smo tu da studente naučimo studiranju i da ih svatko od nas nauči znanju iz određenoga područja. Cilj je naučiti i osposobiti studente da kasnije ne samo razumiju ono što rade nego da i sami mogu studirati. Pravo i Kriminalistika dinamični su studiji koji zahtijevaju cjeloživotno studiranje. Neprekidno se pojavljuju i razvijaju nove pravne i kriminalističke discipline i upravo to zahtijeva sposobnost samoobrazovanja. Ideal „dobroga studenta“ upravo je to. To znači moći razumjeti i usvojiti ono što ćeš sutra raditi i, naravno, voljeti svoj posao te ga predano i s puno poštovanja raditi. Kao što smo mi tu radi studenata, sutra će oni na svome poslu biti radi stranaka.

Što biste poručili brucošima svih smjerova Pravnoga fakulteta? Koje prednosti ima naš Fakultet i zašto bi ga netko trebao upisati?

Naš Fakultet ima brojne prednosti. Znanja koja prvostupnici prava ili magistri pravne struke steknu na Fakultetu mogu višestruko iskoristiti. Mogu se zaposliti u upravnim organima, u pravosuđu, tu mislim na sudove, javno tužiteljstvo i odvjetništvo, zatim možete raditi u gospodarstvu, javnim poduzećima i gospodarskim društvima... Zaista je širok spektar mogućnosti zapošljavanja, ali isto tako i mogućnosti napredovanja. Na našem Fakultetu imate doktorski studij iz šest smjerova prava, tako da možete biti i doktor pravnih znanosti. Ipak, kada upisujete fakultet, upišite ono što želite studirati i ono što kasnije želite raditi. U tome budite ustrajni. Radit ćete veći dio svoga života i da biste bili sretni i zadovoljni – morate raditi ono što volite i što želite raditi.

Za kraj, je li funkcija dekanice utjecala na Vas osobno i kako se nosite sa Scilama i Haribdama ovoga zahtjevnog posla?

Ja sam dijete ovoga Fakulteta. Na njemu sam studirala i diplomirala. To je bilo moje prvo i jedino zaposlenje, tu sam bila asistent pripravnik, asistent, docentica, izvanredna i danas redovita profesorica. U nekoliko navrata bila sam prodekanica za nastavu i financije. Danas sam dekanica. To sam željela biti, ne iz nekih osobnih, egoističnih razloga, nego sam željela raditi na dobrobiti Fakulteta, zaposlenika i studenata. I za sada mislim da to uspijevam. Ono što me niste pitali, a u okviru ovoga pitanja mislim da to mogu reći, sve što uspijevam je i rezultat rada naših prodekana, voditeljice Kriminalistike i sigurnosnoga menadžmenta, kao i voditelja dokorskoga studija, naravno uz veliku potporu Znanstveno-nastavnoga vijeća i cijeloga kolektiva. Ja im se zahvaljujem na toj potpori, a Vama na ovome razgovoru.

Intervju s odvjetnikom Nikom Batinićem

Barbara Mijatović

Pravni fakultet završio je 1999. godine na Sveučilištu u Mostaru, a pripravnički staž obavljao je kod principala/odvjetnika Maria Bogdanovića, inače oca našega poznatog košarkaša. Samostalno kao odvjetnik radi već punih 12 godina, još od 2006. godine. Trenutno pohađa četvrti semestar doktorskoga studija, Ustavnopravni smjer, na Pravnome fakultetu Sveučilišta u Mostaru. Tijekom praktičnoga rada završio je više specijalističkih obuka iz područja „ljudskih prava i sloboda“.

Što Vas je navelo da upišete Pravni fakultet, a kasnije izaberete odvjetništvo kao zanimanje?

Svi mi kao ljudi u sebi nosimo određene vrijednosti i potencijal koji u određenome trenutku i danim okolnostima mogu doći do izražaja i tako nas usmjeriti i u profesionalnome životu. Kao osnovnoškolac i srednjoškolac bio sam sklon humanističkim znanostima, a pravo kao humanistička znanost spada u stup društvenih nauka i direktno utječe na stvarni život, tako da je upisivanje Pravnoga fakulteta, kao uostalom i odabir odvjetničkoga zanimanja, bio logičan slijed.

Koje kvalitete po Vašem mišljenju mora imati uspješan odvjetnik?

Kvalitetan odvjetnik u prvome redu treba biti stručan i to je temeljna pretpostavka za uspješnost. No, osim stručnosti, poželjne osobine za uspješnoga odvjetnika su čvrst karakter, hrabrost, upornost i snalažljivost. Ako i imate sve to – opet možda nije dovoljno jer je profesionalni put u odvjetništvu često nepredvidljiv i pun skrivenih opasnosti, tako da bih zbog toga izdvojio tu nepokolebljivost karaktera i osobnosti kao glavnu kvalitetu uspješnoga odvjetnika uz naprijed navedene osobine. Jer kao što kaže otac odvjetništva Ciceron: „Nije dovoljno steći znanje, treba ga znati i upotrijebiti.“

Koje su prednosti i mane odvjetništva?

Glavna prednost odvjetništva kao djelatnosti proizlazi iz njezine temeljne karakteristike, a to je neovisnost. Iz neovisnosti proizlazi niz drugih prednosti kao što su dinamičnost posla, adrenalinski izazovi, prilika za stalnom edukacijom i napredovanjem, donekle slobodno raspolaganje vremenom, sloboda kretanja, mogućnost ostvarivanja prihoda koji su daleko od centara moći, a što vam u konačnici daje određenu komociju u intelektualnome i financijskome smislu. Što se tiče mana odvjetništva, njegove prednosti ujedno su i mane, koliko god to čudno zvučalo. Sve prethodno navedeno u našim društvenim okolnostima rezultira velikom dozom neizvjesnosti i nesigurnosti, tako da nama koji se bavimo odvjetništvom sve ovo često slični na sizifovski posao. Okviri bavljenja odvjetništvom u BiH, kako zakonski tako i društveni, već su duže vrijeme jako zahtjevni, tako da se odvjetnička djelatnost nalazi u permanentnoj krizi u BiH već nekih 15 godina. Zagovaratelj sam teze da napadi na odvjetništvo kao neovisnu djelatnost dolaze planirano, a sve s ciljem slabljenja položaja malih ljudi i običnih građana, a u korist otuđenih elita i centara moći koje nastoje iskoristiti odsutnost postojanja učinkovitih institucija za zaštitu ugroženih pojedinaca i kategorija društva.

Možete li izdvojiti neke najzanimljivije slučajeve iz prakse?

Mogu reći da sam u svojoj praksi imao dosta zanimljivih i zahtjevnih predmeta pa je teško izdvojiti pojedine. Zato ću za ovaj put izdvojiti najintrigantnije. Slučaj koji je odjeknuo u stručnim pravnim krugovima, a dijelom i u javnosti, jest predmet *Zulfić vs. Dom zdravlja i ostali*. Radi se o tužbi roditelja i djeteta prema medicinskim ustanovama zbog nedostatka odgovarajućih informacija o zdravlju nerođenoga djeteta (dijete rođeno bez ruku). Dugogodišnja pravna bitka rezultirala je uspješnom pravomoćnom presudom koja je u biti osigurala egzistenciju roditeljima i djetetu koji su bili bez ikakvih prihoda. Vrijednost predmeta značajna je jer uspostavlja novu kvalitetu i standard u pravnoj praksi, a predmeti tzv. *tužbe nerođene djece* (bitan trenutak i temelj za podnošenje tužbe) rijetkost su i u Sjedinjenim Američkim Državama, a kamoli kod nas. Danas je taj dečko plivač bez ruku, poznat javnosti, no u trenutku kada sam uzeo predmet, tek se bio rodio, a obitelj je bila sama i napuštena, tako da ovaj predmet osim pravne dimenzije nosi i toplu ljudsku priču i dramatiku.

Također, kao intrigantan predmet izdvojio bih zadržavanje osobe u zatvorenome dijelu ustanove za psihičke bolesnike (ime ne bih davao u javnost), gdje se jedna osoba našla u bezizlaznoj situaciji trpeći posljedice zbog neprovođenja zakonskih procedura za takav

tretman. Bit je u tome da se osoba našla zatvorena iza rešetaka s ostalim psihičkim bolesnicima te je bila „kljukana“ sedativima. Zbog toga je bila nemoćna, ali je smogla snage uputiti mi telefonski poziv i informirati me o svome položaju. Epilog situacije jest izlazak osobe iz te ustanove na dramatičan način uz moju pomoć, dok je svima nama pouka i saznanje da su i kod nas mogući scenariji kakve srećemo u horor-filmovima, a naoko sve djeluje kao benigno i stručno.

Treći intrigantan slučaj koji bih izdvojio je slučaj *pljačkaša blagoga lica* kako su ga nazvali mediji, a koji je s ceduljicom šetao po bankarskim šalterima na kojima bi djelatnice banke informirao da je u tijeku pljačka i da ih moli mu izdvoje i predaju određena novčana sredstva. Dakle, sve je rađeno bez upotrebe sile i prijetnje. Sam slučaj mediji su tretirali na neprimjeren način, no mislim da je za moga branjenika ipak završio zadovoljavajuće s obzirom na visinu izrečene kazne, iako je naravno osuđen. Slučaj je zanimljiv zbog načina izvršenja djela, ponašanja oštećenih (banaka i njihovih djelatnica) te životne priče moga branjenika (brinuo je o nevjenčanoj supruzi i njezinu djetetu iz drugoga braka, a imao je i osebujan karakter i životnu prošlost koja je bila puna uspjeha i padova). Iz ovakvih predmeta, kao odvjetnik, shvatite tragediju ljudskoga postojanja i ponosni ste ako je i na trenutak osvijetlite i date joj bolje i humanije značenje.

Koji su nedostaci našega pravnog sustava po Vašem mišljenju?

Nažalost, veliki sam kritičar pravnoga sustava u BiH. Neodgovornost koja karakterizira naše društvo i državu u dobroj je mjeri prisutna i u pravnome sustavu. Naime, unutar samoga sustava ne postoji odgovarajući sustav kvalitativnoga vrednovanja rada sudaca i tužitelja. Uzimajući u obzir da se suci i tužitelji imenuju na neograničeno vrijeme, nedostatak kvalitativnoga vrednovanja njihova rada često rezultira iznenađujućom neodgovornošću navedenih. Također, sustav napredovanja u sudačkoj i tužiteljskoj hijerarhiji apsolutno je ispod svake razine, čak se možemo upitati postoji li u tome pogledu bilo kakav sustav. Sve je prepušteno improvizaciji, i to upravo tamo gdje je ne smije biti. Kada svemu tomu pridodate i značajne političke utjecaje na sudsku vlast (iako je formalno sudska vlast razdvojena) te nepotistička i koruptivna ponašanja koja su prisutna, onda je jasno da je pravni sustav u potpunosti ruševan, i to u takvoj mjeri da je teško pronaći izlaz iz situacije u kojoj se trenutno nalazi.

Kako bi se po Vašem mišljenju riješio problem preopterećenosti sudova?

Mišljenja sam da je preopterećenost sudova umjetno stvorena od strane (ne)odgovornih institucija. Naime, ako pogledate broj i strukturu predmeta, najmanje 50% predmeta otpada na tužbe za neisplaćene plaće i doprinose za što je uglavnom kriva država kao i na predmete koji se odnose na dug javnim poduzećima, a na ime komunalnih potraživanja. Dugi niz godina ne poduzima se ništa na procesuiraju odgovornih ljudi koji su generatori proizvodnje takvih predmeta, stoga su sudovi uglavnom zatrpani takvom vrstom predmeta. Dakle, prije svega treba kazniti neodgovorno ponašanje pojedinaca unutar državnih struktura da bi došlo i do rasterećenja sudova. Drugi bitan segment jest potreba za boljom organizacijom. Suci nepotrebno gube vrijeme na periferne radnje (pisanje naloga, naredbi, komunalne presude itd.) koje su im nametnute kao obveza, tako da im malo vremena ostaje za rad na kvaliteti presuda što je uostalom i svrha njihova posla. U BiH nažalost postoje javne službe koje su iskorištene u privatne svrhe na način koji nije zabilježen u europskim zemljama i zemljama okruženja. Naravno, radi se o notarima čiji bi se rad morao kretati baš u cilju rasterećenja rada sudova kao što je to slučaj u Republici Hrvatskoj ili Srbiji, no kod nas se sve to kretalo u drugome pravcu na način da je monopolizirano pisanje isprava, a to je pojedincima dalo neslućenu i neprimjerenu mogućnost zarade. Ustavni sud Federacije BiH ukinuo je odredbe zakona koje se odnose na takvo djelovanje, no parlament Federacije BiH nikad nije proveo odgovarajuće zakonske promjene u pravcu operacionalizacije presude, čime bi se značajno utjecalo na cijeli sustav (notari bi dobili drugu svrhu). Osim notara, u BiH postoje i medijatori u čije su uvođenje potrošena značajna materijalna sredstva, ali služba nikad nije zaživjela u praksi na značajan način. Da su se uvele na sustavan i odgovarajući način, ove dvije službe mogle su značajno sudjelovati u rasterećenju rada sudova.

Što biste poručili studentima prava?

Biti student prava danas je možda značajnije nego ikada. Za teritorij na kojemu živimo i za budućnost koju očekujemo, mislim da je naša struka možda i najznačajnija. Tim više, naša je obveza biti primjer ostalim dijelovima društva kojemu uzori trebaju biti stručni, moralni i kvalitetni ljudi. Za pretpostaviti je da ćemo se ipak, unatoč svemu, kretati tim putem te da će sutra kvalitetni studenti imati svoje mjesto u oblikovanju države, društva i zajednice. Čeka vas dug i zahtjevan put na kojemu vam želim da ustrajete. Neće biti lako, ali želim vam čvrstu volju, odlučnost i karakter.

Zakon C-16 – Orvelovska stvarnost ili legitimna zaštita prava transrodnih osoba?

Petar Čarapina

Višedesetljetni juristički *status quo* u kojemu se ne bilježi nikakav značajan napredak u pravnoj misli, osim onoga u broju ljudskih prava i legislative koja iste prati, rezultirao je time da se u civiliziranome svijetu nalazimo pod svojevrsnim staklenim zvonom ljudskih, i uz njih priznatih, prava. Tinta na papiru nije se još ni osušila, a tvorcima već zadovoljno i utopistički trljaju ruke jer je još jedan segment/grupa/aktivnost zaštićena i jer je društvena (ne)pravda ispravljena njihovim zakonom ili konvencijom. Međutim, čovjek danas i jest „najzaštićeniji“. U takvome okruženju, takvoj fiktivnoj sigurnosti, paradoksalno, traži još i više za sebe, ali i za svoju grupu. Upravo zbog takvih „trendova“ Kanada, najkulturnija i najljubavnija država na svijetu, donijela je *Bill C-16* – zakon koji je izazvao burne reakcije u intelektualnim i manje intelektualnim krugovima.

Što je Zakon C-16?

Zakon C-16 u samo dvadesetak riječi nadopunio je kanadski Ustavni zakon o ljudskim pravima i kanadski Kazneni kodeks. Nakon kraljevskoga sankcioniranja stupio je na snagu 19. lipnja 2017. godine. Zakon je namijenjen zaštiti pojedinaca od diskriminacije i govora mržnje unutar federalne jurisdikcije, a koji su posljedica njegova rodnog izraza ili rodnoga identiteta. Točnije, njime se rodni identitet i rodni izraz (eng. *gender expression* i *gender identity*) podižu u rang zaštićenih kategorija uz one „klasične“ osnove protiv kojih je zabranjena diskriminacija – rase, spola, vjeroispovijesti, nacionalne ili etičke pripadnosti i sl. Pored toga, takvu kategoriju osoba kanadski je zakonodavac i u Kaznenome kodeksu dodao na listu posebnih grupa zaštićenih od propagande i govora mržnje.

Što je Zakon C-16 u stvarnosti?

Ova dosta kratka i „zavodljiva“ legislativa *prima facie* i ne izgleda naročito opasno. No, ako se pogleda niz pravila koja čine širi okvir za tumačenje takvih odredbi, shvatljivo je da je unutar nje, kao pertinencija, ugaran i rat protiv slobode govora. Naime, Komisija za ljudska prava Ontarija za identična rješenja u Kodeksu ljudskih prava ove kanadske provincije utvrdila je da – ukoliko se tko ne obrati transrodnoj osobi imenom i zamjenicom koju je ona odabrala, isto će se smatrati diskriminacijom, i to u oblastima koje pokriva taj Kodeks, npr.

zaposlenje i obrazovanje. Da se to neće odnositi samo na provincijsku razinu, potvrđuje i Federalno ministarstvo pravde koje je na vlastitoj internetskoj stranici uputilo na korištenje ontarijskih pravila za lakše shvaćanje *Zakona C-16* te aludiralo na skoro stvaranje sličnih tumačenja na federalnoj razini. Jednom stvorena, takva komisijska tumačenja obligatorna su za tribunale i sudove.

Drugim riječima, ukoliko netko odbije koristiti zamjenice poput *zhe, zher, zhim, they* ili bilo koju drugu, jer broj zamjenica nije virtualno ograničen, može biti doveden pred Komisiju za ljudska prava. Nadalje, to može dovesti do izricanja mjera poput korekcije, isprike ili onih karakterističnijih za Sovjetski Savez i slične sustave poput reedukacije, novčanih kazni te, ultimativno, osude za zločin iz mržnje. Tako kanadski zakonodavac, umjesto da normira ono što se ne bi smjelo raditi i time efektivno zaštititi prava svih bez obzira kojoj kategoriji pripadali, normira ono što se **mora reći** i time nauštrb potpune slobode govora „štiti“ prava transrodnih osoba, odnosno, pravi nedopušteni korak i ulazi u sferu kontrole govora. Ovo je razlog zašto se na saslušanju pred Kanadskim senatom pojavio i najoštriji kritičar ovoga zakona – dr. Jordan B. Peterson.

Fenomen Jordana Petersona

Dr. Jordan B. Peterson, klinički psiholog i profesor psihologije na Sveučilištu u Torontu, jedan je od rijetkih akademika koji je digao glas protiv ovakve legislative. Za njega je ovdje riječ o antiznanstvenoj teoriji koja je kroz zakon implementirala čitav postmoderni pogled na spol koji u znanstvenim krugovima nema nikakvo ozbiljno uporište.

Peterson tvrdi kako je postojeći „rat“ oko apsurdnih zamjenica poput *zhe, zher, zhim* ništa drugo nego oblik kontrole i ostvarivanje prednosti u domeni jezika jer one funkcioniraju poput semantičkih prethodnica radikalno lijeve ideologije i svoje korijene vuku iz apsolutno istoga impulsa koji je marksizam iskrcao u ondašnji Sovjetski Savez i države slična kruga. Taj isti impuls, identitet pojedinca utvrđuje prema identitetu grupe – što je fundamentalna filozofija lijevih aktivista. To su identitetske politike. Oni većinu svojih poteza redovito pravdaju empatijom, bezosnovim poštovanjem i izvještačenom ljubaznošću. Kritika ovoga zakona rezultirala je time da postane jedan od najutjecajnijih kanadskih i svjetskih mislilaca, prozvani „heroj slobode govora“ te ujedno i najprodavaniji autor *New York Timesa* i renomirane internetske platforme *Amazona*.

Limiti moga jezika limiti su moga svijeta

Ove riječi Ludwiga Wittgensteina, jednoga od najeminentnijih filozofa 20. stoljeća i jednoga od najvažnijih ikada kada je riječ o opisu važnosti jezika i gramatike u čovjekovu životu, treba uzeti ozbiljno. Sloboda govora i jezika ukopana je u temelje zapadne civilizacije bez kojih ona danas ne bi ni postojala. Zbog toga bilo kakva „nova“ ljudska prava moraju biti u savršenoj harmoniji sa slobodom govora ili pak prešutno trpjeti njezino ostvarenje.

S druge strane, možemo se zapitati kolike samo kilometre država mora prijeći da bi govor dvoje pojedinaca regulirala zakonom? Nitko ne posjeduje zamjenice niti bilo koje druge riječi. Čak ni osobno ime, u jedno ruku, nije naše. Ne može se zapovjediti ljudima da se koriste našim imenom jer su riječi i jezik javno, a ne privatno dobro.

Izbori u Mostaru – pravo građana da biraju i da budu birani

Danijel Jurić

Ove godine navršava se deset godina od posljednjih lokalnih izbora u Mostaru. U tih deset godina Mostar je postao poznat po neslavnome nadimku „grad slučaj”. Građani Mostara, neovisno o političkoj orijentaciji i nacionalnoj pripadnosti, zakinuti su za temeljno i Ustavom Bosne i Hercegovine zajamčeno pravo – birati i biti birani na pravedno provedenim izborima. Posebno je problematično to da nitko rođen nakon 1990. nije imao priliku glasati na lokalnim izborima u Mostaru. Grad Mostar je istovremeno ostao bez Gradskoga vijeća bez kojega nije moguće donijeti proračun ni izabrati gradonačelnika, zaustavljeni su ili usporeni razvojni i infrastrukturni projekti, a komunalne službe ne funkcioniraju zadovoljavajuće. Za održavanje lokalnih izbora u Mostaru nema pravne osnove jer su odredbe Izbornoga zakona BiH, na temelju kojih bi se trebali provesti izbori, proglašene neustavnim, a potrebne izmjene nisu donesene.

Uzroci političke krize u Mostaru

Da bismo razumjeli zašto se u Mostaru ne održavaju lokalni izbori, potrebno je prethodno objasniti ustavnopravni položaj Grada Mostara. Prvotno su u Federaciji BiH kao jedinice lokalne samouprave postojale samo općine, da bi amandmanom XVI na Ustav FBiH bio uspostavljen i drugi stupanj lokalne samouprave – grad, koji se formira za područje dviju ili više općina koje su urbano i teritorijalno povezane svakodnevnim potrebama građana. Na temelju toga u Kantonu Sarajevo uspostavljen je Grad Sarajevo, a u Hercegovačko-neretvanskoj županiji Grad Mostar. Mostar je još Rimskim sporazumom podijeljen na šest gradskih općina – tri s hrvatskom većinom (Zapad, Jugozapad i Jug) i tri s bošnjačkom većinom (Stari grad, Sjever i Jugoistok). Ovakvo je uređenje ostalo na snazi do 2004. kada tadašnji visoki predstavnik Paddy Ashdown donosi sporni Statut Grada Mostara kojim se ukidaju dotadašnje općine (postaju gradska područja i izborne jedinice), a Mostar postaje jedinstvena teritorijalna jedinica lokalne samouprave koja ima nadležnosti općine.

Izbori u Gradu Mostaru regulirani su Izbornim zakonom, poglavlje 19, prema kojemu je izbor članova Gradskoga vijeća uređen tako da se 17 vijećnika bira u jedinstvenoj gradskoj jedinici, a 18 vijećnika u izbornim jedinicama gradskih područja, po 3 iz svake. Pritom je postavljen uvjet da ni jedan konstitutivni narod ne smije imati manje od 4 ni više od 15 vijećnika, a jedno

vijećničko mjesto mora pripasti kandidatu iz reda Ostalih. Na čelu Gradskoga vijeća nalazio se predsjednik (uz dva zamjenika koja nisu smjela biti iz reda istoga konstitutivnog naroda). Gradsko vijeće zatim je biralo gradonačelnika na način na koji je biran gradonačelnik Sarajeva, iako Mostar proglašenjem Statuta više nije imao karakteristike grada propisane amandmanom XVI Ustava BiH (ne sastoji se od više općina). Tako je učinkovito onemogućeno bilo kojoj političkoj ili nacionalnoj opciji ostvariti većinu u Gradskome vijeću. Ovaj izborni model ubrzo je pokazao sve svoje nedostatke. Nakon lokalnih izbora 2008. bilo je potrebno 440 dana i čak 17 pokušaja da bi za gradonačelnika Mostara bio izabran gospodin Ljubo Bešlić (HDZ BiH). Godine 2010. Ustavni Sud BiH ocijenio je odredbe Izbornoga zakona koje se odnose na Mostar neustavnim i proglasio ih nevažećim zasebnim rješenjem u siječnju 2012., a pojedine odredbe Statuta Grada Mostara ocijenio kao neustavne i naložio njihovu izmjenu, kao i izmjenu neustavnih odredbi Izbornog zakona. Ni Parlamentarna skupština BiH ni Gradsko vijeće nisu u predviđenome roku donijeli izmjene osporenih akata. Budući da više ni jedan važeći članak Izbornoga zakona ne regulira pitanje provođenja lokalnih izbora u Mostaru, ne postoji pravna osnova po kojoj bi se oni mogli provesti. Samim time, lokalni izbori 2012. i 2016. u Mostaru nisu provedeni.

Razlog neodržavanja izbora u Mostaru

Postavlja se pitanje: „Što je to neustavno u odredbama Izbornoga zakona koje se odnose na Mostar?” Jedan od temeljnih principa koje u sebi sadrži pravo iz članka 25. Međunarodnoga pakta o građanskim i političkim pravima, kao sastavnoga dijela Ustava BiH (pravo osobe da bira i bude birana), jednako je pravo glasa. Ustavni sud BiH utvrdio je da je ovaj princip u Mostaru povrijeđen kroz izbor vijećnika u izbornim jedinicama gradskih područja. Naime, kako je već rečeno, u svakoj od 6 navedenih izbornih jedinica biraju se po 3 vijećnika u Gradsko vijeće. Ta činjenica sama po sebi ne bi bio sporna da 3 „većinski bošnjačke” izborne jedinice nemaju značajno manji broj stanovnika, a samim time i registriranih birača od 3 „većinski hrvatske” jedinice. Neke izborne jedinice imaju tri do pet puta više birača od drugih.

Ako zanemarimo nacionalni element, ispostavlja se da dio građana ima „jače” biračko pravo u odnosu na druge građane, samo i isključivo na temelju adrese stanovanja. Ovakvo rješenje pravno je nedopustivo što je prepoznao i Ustavni sud BiH. Politički predstavnici izabrani na ovakav način u Gradsko vijeće nisu imali legitimnost. Posljedica svega bila je paraliza rada

Gradskoga vijeća i nemogućnost izbora gradonačelnika na razdoblje dovoljno dugo da posrami pojedine sazive belgijskoga saveznog parlamenta.

Potencijalna rješenja krize

Ukazala se mogućnost da se lokalni izbori u Mostaru održe zajedno s općim izborima 2018. Gotovo sve političke stranke zastupljene na razini Grada Mostara pristupile su pregovorima o promjenama Izbornoga zakona i Statuta Grada kako bi se to i dogodilo. Jedno od potencijalnih rješenja je zadržati sadašnji način izbora Gradskoga vijeća, bez ukidanja izbornih jedinica gradskih područja (ili spojiti neke od njih), ali prilagoditi broj vijećnika koji se biraju iz svake od njih broju registriranih birača, na način da najnapučenije izborne jedinice daju proporcionalno veći broj vijećnika od onih s manjim brojem stanovnika. Ukidanje tih izbornih jedinica ipak nije izgledno, ne samo iz političkih razloga nego i zbog činjenice da na lokalnoj razini treba osigurati zastupljenost predstavnika pojedinih mjesnih zajednica i gradskih područja. Većina prijedloga zadržava već postojeće odredbe o minimalnome i maksimalnome broju vijećnika iz svakoga konstitutivnog naroda.

Ostaje pitanje mehanizama kontrole unutar Gradskoga vijeća i sprečavanja majorizacije pripadnika konstitutivnih naroda. Jedan od prijedloga odnosio se i na mogućnost uspostave funkcije zamjenika gradonačelnika, koji ne bi mogao biti iz reda istoga konstitutivnog naroda kao gradonačelnik. Takvo rješenje, iako razumno i prihvaćeno u susjednim državama, također podrazumijeva izmjene Ustava Federacije BiH, što u predizborno vrijeme i u uvjetima potencijalne krize vlasti na razini Federacije nije pretjerano izgledno. Iako dio stranaka predlaže izravan izbor gradonačelnika, posredni izbor gradonačelnika svojevrsna je politička koncesija i mehanizam sprečavanja majorizacije.

S obzirom na prethodno napisano, treba se nadati da će naši politički predstavnici postupiti u najboljem interesu građana i konačno izmijeniti neustavne odredbe Izbornoga zakona i Statuta te mnogima od nas prvi put omogućiti sudjelovanje u odlučivanju na lokalnoj razini. Time bi se građanima Mostara omogućilo uživanje osnovnih političkih i ljudskih prava, a Mostaru bi se omogućilo da ponovno funkcionira kao normalan grad s razvojnim proračunom, obnovljenim i čistim ulicama, te da konačno prestanemo biti „grad slučaj“. Takav je razvoj situacije, bez ikakve sumnje, u najboljem interesu svih građana Mostara, neovisno o njihovoj nacionalnoj pripadnosti ili političkoj orijentaciji.

Jedinstveni ekonomski prostor Zapadnog Balkana – Panbalkanski Benelux u stvaranju?

Tin Aničić

Što je to „jedinstveni ekonomski prostor“?

Sloboda kretanja roba, ljudi i kapitala predstavlja nužan preduvjet ekonomskom razvoju i kao takva fundament je Europske Unije kao najočiglednijeg primjera ekonomskog razvoja kao posljedice međugranične suradnje u posljednjem stoljeću. Jedinstveni ekonomski prostor predstavlja pravnu unifikaciju u oblasti gospodarstva različitih političko teritorijalnih jedinica koje ukidaju administrativne barijere, stvaraju bescarinsku uniju i omogućavaju slobodu kretanja roba, usluga, ljudi i kapitala na svojim teritorijama u cilju veće gospodarske aktivnosti i ekonomskog razvoja. Na prostoru Zapadnog Balkana to znači jedinstveno tržište Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Kosova, Makedonije i Albanije.

Povijest

Šira javnost nije upoznata sa tematikom budući da većina političara uključenih u „projekt“ i ne izlazi mnogo u javnost sa izjavama premda je sada ideja stara i više godina. Već 2013. na generalnoj skupštini UN-a govorilo se o međudržavnoj suradnji zemalja Zapadnog Balkana. Ideja je bila kreacija „balkanskog G6“ što bi predstavljao oblik institucionalizirane međudržavne suradnje predsjednika vlada i ministara. Zadaci takvog tijela nisu bili definirani, niti je do kreacije takvog tijela došlo, kao što nije definiran projekt jedinstvenog ekonomskog prostora. Podrška ideji integriranog Balkana dolazi i od „Berlinske inicijative“ – summita osnovanog 2014. u svrhu ohrabriranja reformi i podrške razvoja zemalja Jugoistočne Europe koje teže članstvu u Europsku Uniju. Od velikog značaja je bio 4. summit u Trstu na kojem je sudjelovalo čak sedam zemalja Europske Unije te pobrojana balkanska šestorka. Na summitu je otvoreno podržana ideja jedinstvenog ekonomskog prostora kao okvira u kojem bi države djelovale prije zajedničkog ulaska u Europsku Uniju, a kao okvir i pravni temelj stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora uzima se Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini budući da su sve države balkanske šestorke već stranke ugovora.

Politika i geopolitika

Dok većina balkanskih političara o projektu šuti, srpski predsjednik Aleksandar Vučić već duže vrijeme najavljuje projekt i njegovu realizaciju kao političku zbilju. Na gotovo svim

međudržavnim susretima predsjednik Vučić ne izostavlja priliku da napomene kako je stvaranje zajedničkog tržišta „win-win“ situacija za sve zemlje regije i *conditio sine qua non* ekonomskog razvoja.

Tako za vijesti.ba daje izjavu: „Da kreiramo zajedničko tržište, gdje bismo imali zajedničke takse, tarife, carine, fiskalne namete, zajedničke podstreke, subvencije za strance - da imamo potpuno jedinstveno tržište bez ekonomskih granica, ne političkih, imali bi najmanje osam ili devet milijardi direktnih investicija.“

Srpski interesi u potenciranju kreiranja zajedničkog tržišta su jasni iz jednostavnih statističkih, ali i vanjskopolitičkih razloga. Kao država sa najvećim gospodarskim potencijalom i sa najvećim brojem stanovnika postavlja se za lidera u kreiranju regionalne politike, a u očima međunarodne zajednice postaje svojevrsni „peace maker“ nakon ulaska Hrvatske u Europsku Uniju. Uz to, neizostavne su za ubaciti u jednadžbu i kineske investicije u srpsku infrastrukturu. Srbija kao potpisnica Sporazuma o razumijevanju u okviru kineskog projekta „Jedan pojas jedan put“ čini značajnu kariku kineskog projekta novog „puta svile.“ Kina kreditira u Srbiji novi autoput, ceste, mostove, željeznicu Beograd – Budimpešta, a idući su koraci i investicije u poljoprivredu i industriju. Uz takvu kinesku potporu, kada bi se stvorilo zajedničko tržište ne bi bilo puno dvojbe tko bi bio gazda u takvom dvorištu.

Vučića je otvoreno podržao i predsjednik vijeća ministara Denis Zvizdić, koji je na otvaranju Ekonomskog foruma 2018. naglasio kako o regiji Zapadnog Balkana više ne možemo razmišljati kao o pojedinačnim zemljama već kao o jedinstvenom ekonomskom prostoru. Zvizdić ističe da Bosna i Hercegovina raspolaže sa velikim prirodnim i ljudskim resursom koji bi bio mnogo bolje iskorišten uslijed kreiranja zajedničkog tržišta. Bosna i Hercegovina bi proširenjem tržišta dobila mogućnosti izvoza u manje konkurentne zemlje Zapadnog Balkana, što bi joj dugoročno i poboljšalo položaj naspram Hrvatske i Srbije sa kojima ima najveću (ali ipak deficitarnu) trgovinsku razmjenu.

Podrška ne izostaje ni iz Europske Unije. Europski povjerenik za proširenje, Johannes Hahn, izjavio je da osnivanje regionalnog ekonomskog područja nipošto nije suprotno ideji integriranja u EU. U svojoj Strategiji za Zapadni Balkan iz veljače 2018. Komisija Europske Unije iznosi da pojačana gospodarska suradnja i dobrosusjedski odnosi predstavljaju neophodan uvjet pristupanju Europskoj Uniji. Takav stav je i logičan budući da se Europska Unija ne želi dodatno opteretiti rješavanjem međudržavnih odnosa nakon što bi države ušle u Europsku Uniju. Premda Europska Unija sigurno neće doživjeti nova proširenja za vrijeme

mandata trenutne Komisije, interes Europske Unije da bude uključena u procese na Zapadnom Balkanu je vidljiv. Osiguranje stabilnosti i sigurnosti na području koje je obgrljeno državama članicama predstavlja prioritet vanjske politike EU na području Jugoistočne Europe. Kada bi se stvorio jedinstveni ekonomski prostor u kojem bi EU bio najveći investitor i kojem bi EU bio najveći partner, tada bi mogla imati više utjecaja na reforme nužne da bi države Zapadnog Balkana pristupile Uniji.

Što donosi zajedničko tržište?

Asimilacija ekonomski nejedinstvenog teritorija u veće tržište znači da će više potrošača imati pristup širem broju ponuđača, što dovodi do uzajamne uvjetovanosti – ponuđači će svoje proizvode moći ponuditi većem broju potrošača i tako imati više šanse za ostvarivanjem profita, a ponuđači će moći birati proizvode od većeg broja ponuđača, što dovodi do međusobne konkurencije proizvođača. Zdrava tržišna konkurencija ponuđača nužno rezultira poboljšanjem kvalitete istovremeno sa smanjivanjem cijene konačnog proizvoda.

Zajedničko unificirano tržište sa jednakim uvjetima privređivanja bilo bi uvelike atraktivnije i za strane i za domaće investicije. Investicija u ekonomiju koju čini blizu dvadeset milijuna stanovnika i koja sadrži prirodne resurse čini se puno logičnijom od investicije u ekonomiju koju čini tri i pol milijuna stanovnika. Veće tržište znači i veći protok robe, što može dovesti i do oživljavanja poduzetničke inicijative. Veliko i unutrašnje razvijeno tržište stvara ambijent vanjske kompetentnosti.

Prema podacima Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, ukupna robna razmjena između Bosne i Hercegovine i Srbije za 2017. iznosila je 1,726 milijardi eura, što dovodi Srbiju u položaj jednog od najvećeg ekonomskog partnera Bosni i Hercegovini. Nepostojanje carina bi značio ne samo direktno jeftiniji proizvod zbog nedostatka istih, već i jeftiniji transport jer ne bi bilo čekanja na graničnim prijelazima. To znači da bi za potrošače i u Srbiji i u Bosni i Hercegovini roba u vrijednosti od 1,726 milijardi eura bila jeftinija.

Sa druge strane, sve zemlje Zapadnog Balkana čine se inertnim i nesposobnim da pokrenu reforme unutar vlastitih granica i da otvore pregovore sa Europskom Unijom o pristupanju i članstvu. Bosna i Hercegovina ne može provesti ni pravno obvezujuće presude Europskog suda za ljudska prava, ni presude vlastitog Ustavnog suda. Za projekt jedinstvenog ekonomskog prostora to ne zvuči obećavajuće, što znači da političari taj termin češće koriste u upotpunjavanju svojih političkih programa i govora. U slučaju pokretanja projekta bila bi

potrebna unifikacija u oblasti gospodarstva, radnog prava, školstva, zakonodavne intervencije u oblasti kretanja i boravka, te reforma poreznog sustava u svrhu postizanja fer i slobodne tržišne utakmice.

Uz skup i dugotrajan proces, države uključene u projekt imaju brojna međugranična i druga politička otvorena pitanja. Ekonomski jedinstven prostor bi zahtijevao institucionaliziranu suradnju, a u ovom trenutku predstavnici Kosova i Srbije ne mogu se naći za istim pregovaračkim stolom ni uz pritisak međunarodne zajednice. Devetnaest godina je prošlo od završavanja oružanih sukoba na Balkanu i veliki je upitnik koliko bi stanovništvo prihvatilo institucionaliziranu suradnju između država.

Zaključak

Generalna struktura zajedničkog tržišta balkanske šestorke je sljedeća: 17,896,000 stanovnika i prosječni bruto društveni proizvod po glavi stanovnika od 4,996 USD, što je nešto više od bruto društvenog proizvoda Bosne i Hercegovine, koji iznosi 4,706 USD. Prosjek plaće bio bi i dalje uvjerljivo najmanji u Europi sa 421,3 eura, što znači da bi Bosna i Hercegovina imala „plaćeniju“ radnu snagu u odnosu na konkurente za nepunih 20 eura. Gruba procjena postotka visokoobrazovanog stanovništva bila bi 10% budući da podaci za pojedine zemlje nisu dostupni ili ažurirani. Neizostavan podatak je neproporcionalan omjer gospodarski aktivnog i održavanog stanovništva, što je u Bosni i Hercegovini 0,98 naprema 1, a dok bi na zajedničkom tržištu taj prosjek bio nešto bolji.

Ono što bi moglo popraviti ovakvu „crnu kroniku statistike“ bila bi gospodarska suradnja uz strane poticaje i investicije te oživljavanje poduzetničke inicijative uz sveobuhvatnu potporu slobode poduzetništva i rada. Međutim, treba shvatiti i političku zbilju. Iz najboljih namjera i zbog opravdanih razloga lideri koji dogovaraju ovakve oblike suradnje, kada se suoče s činjenicom da su njihove političke elite upetljane u mnogobrojne unutarnje, dezintegrirajuće, opasne poslove, vrlo brzo odustaju od institucionalnog oblika suradnje i ostaju na deklarativi. Druga dimenzija je da većina zemalja u regiji ima otvorena međugranična pitanja te da većina njih nije ratificirala međugranične sporazume kao BiH – Hrvatska ili Srbija, tako da neprestano traju sukobi oko pojedinih zona na granicama, što znači da su svi lideri u deklarativnom smislu za suradnju i koegzistenciju, a u praktičnom smislu ta suradnja izostaje. Premda dobra poslovna ideja, zajedničko tržište, oslanjajući se na dosadašnju praksu i iskustvo, neće zaživjeti u doglednoj budućnosti.

Fenomen mirovinskih sustava s posebnim osvrtom na novi Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine

Petar Čarapina

Kada je Otto von Bismarck prvi put predstavio koncept mirovina za osobe starije od 70 godina, prosječna starosna dob u tadašnjoj Prusiji bila je 45 godina. Kada je britanski premijer Lloyd George uveo naknadu od 7 schillinga za svakoga radnika starijega od 70 godina, prosječna starosna dob u Ujedinjenome Kraljevstvu bila je 50 godina. Danas je mirovina za svakoga, ponekad traje onoliko godina koliko je nekada trajao kompletan životni vijek. Pravno reguliranje mirovine često je pitanje nad kojim se „lome koplja“, kao i pitanje na kojem se politička moć gubi ili dobiva.

Funkcioniranje mirovinskoga sustava

Mirovinski sustavi u ovome dijelu svijeta većinom djeluju kao svojevrsni bumerang – radniku se „vraća“ ono što je, kroz doprinose koje uplaćuje poslodavac, sam „uložio“ u mirovinski sustav kao garant materijalne egzistencije nakon razdoblja zaposlenosti, odnosno kada mu prestane radna sposobnost, ali i iz razloga solidarnosti. Međutim, taj princip *do ut des*, u širem smislu, oslanja se na to da umirovljenika „plaća“ radnik koji radi u stvarnome vremenu – naknade se isplaćuju postojećim umirovljenicima od tekućih doprinosa. Takav tipično bizmarkovski sustav PAYG (*pay as you go*), čija je bitna komponenta vertikalna redistribucija od bogatijih prema siromašnijim kategorijama umirovljenika, prihvaćen je i u cijeloj Bosni i Hercegovini, odnosno u entitetima kao razinama na kojima je organiziran mirovinski sustav. Ono što je zabrinjavajuće jest broj radnika koji radi za jednoga umirovljenika. Uzmimo kao primjer naš entitet – broj umirovljenika u Federaciji BiH u ožujku 2018. godine iznosio je 408.467, a broj zaposlenih 509.887. Konačan omjer iznosi 1,24:1 u korist radnika, dakle 1,24 radnika rade za jednoga umirovljenika. U vremenu Otta von Bismarcka odnos je bio 9:1 u korist radnika. Idealan je odnos, prema teoretičarima, 4:1 u korist radnika. Zbog toga nije pretjerano iznenađujuće što mirovine u Federaciji Bosne i Hercegovine redovito kasne, mirovinski se sustav neprestano „krpa“ kreditima izvana, a umirovljenici sve češće protestiraju. U svemu tome, zakonodavac Federacije BiH odlučio je reformirati mirovinski sustav donoseći novi zakon – Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju.

Što donosi novi zakon – pozadina i nova rješenja

Vlada Federacije još je 2013. godine donijela dokument o Strategiji reforme mirovinskog osiguranja u kojem, uz detaljnu analizu postojeće antisituacije, navodi nužnost reformiranja mirovinskoga sustava. S obzirom na to da bosanskohercegovački zakonodavac najbolje radi na inozemno gorivo, i ovaj su put začetnici novoga zakona bili isti. Naime, ovaj je zakon dio reformske agende i kao takav planiran je za razdoblje od 2015. do 2018. s ciljem dobivanja izvjesnih sredstava od MMF-a i Svjetske banke. Isti je, nakon što se od veljače 2017. „vukao“ po klupama Parlamenta Federacije, izglasan u siječnju ove godine. Objavljen je u *Službenim novinama Federacije*, broj 12/03, 1. ožujka 2018. godine te je počeo vrijediti osmoga dana od dana objave. U zakonodavni prostor Federacije BiH uveo je nova zakonska rješenja koja su tehnički i formalno dosta unaprijeđena, ali donosi i nekoliko jezgrovitih i bitnih promjena. Neke od novina koje donosi ovaj zakon su:

1. Osobama koje su umirovljene do 31. srpnja 1998. godine mirovine će po rješenju biti uvećane za 10%, dok se korisnicima koji su umirovljeni do 31. prosinca 2007. godine uvećavaju za 5%, što uz isplatni koeficijent 1,816 čini iznos mirovine s kojim „ulazi“ u novi zakon.
2. Uvodi se bodovni sustav izračuna mirovina. Visina mirovine ovisit će o broju bodova koje osiguranik ostvari tijekom svoga radnog vijeka. Bodovi se računaju tako što se boduje svaka godina radnoga staža u kojoj je osiguranik bio prijavljen barem jedan mjesec, na način da se njegova plaća dijeli s prosjekom SR BiH ili FBiH za tu godinu. Ukupan zbroj bodova koje osiguranik ostvari tijekom svoga radnog vijeka množi se s vrijednošću općega boda koji iznosi 14 KM za 2018. godinu.
3. Ukoliko je osiguranik u tijeku svih 12 mjeseci jedne godine imao plaću koja je jednaka prosječnoj plaći u toj godini, onda za tu godinu radnoga staža dobiva jedan bod. Ovisno o visini plaće osiguranik za neku godinu može dobiti više, ali i manje od jednoga boda.
4. Uvjet za odlazak u starosnu mirovinu je 65 godina života i minimalno 15 godina staža osiguranja, odnosno 20 godina mirovinskoga staža.
5. Uvjet za odlazak u prijevremenu starosnu mirovinu u 2018. godini za muškarca je minimalno 35,5 godina staža osiguranja i 60,5 godina života, a za žene je uvjet 30,5 godina staža osiguranja i 55,5 godina života. Ova granica pomjerat će se svake godine za pola godine staža i pola godine života dok se ne dosegne granica od 40 godina staža osiguranja.

6. Raniji odlazak u mirovinu destimulirat će se umanjnjima od 4% za svaku godinu ranijega odlaska u mirovinu.
7. Stimulirat će se ostanak u svijetu rada s 2% godišnje i uključivanjem u izračun mirovine bodova i preko 40 godina staža.
8. Minimalna mirovina ostaje 326 KM, a zajamčena mirovina i dalje iznosi 434 KM.
9. Usklađivanje mirovina vršit će se 15. travnja svake godine (počevši od 1. siječnja 2019.) za mirovine na isplati do kraja prethodne godine po tzv. „švicarskoj formuli“: koeficijentom koji se dobije kao zbroj polovice koeficijenta indeksa potrošačkih cijena (približno troškova života) i polovice indeksa porasta realnoga BDP-a.

De lege ferenda

Budućnost mirovinskih sustava na globalnoj razini drugačija je od bilo kakvih novina u zakonu FBiH. Polako se vraćamo u predbizmarkovski period, tj. u doba kada rad nije imao nikakav formalni svršetak. Drugačije rečeno – vraćamo se na početak. Prvi korak tomu je povećanje dobne granice za odlazak u mirovinu zbog nestabilnosti i presušenosti mirovinskih fondova u svijetu. Premda je pozitivna strana ovoga duži i kvalitetniji ljudski život, takvo što je apsurdno i ne ide u korist mirovinskim sustavima. Zakon Herberta Steina, poznatoga fridmanovca, glasi da „nešto što ne može trajati vječno, stat će samo od sebe“, a to znači da mu nije potreban nikakav program ili akcija da bi stalo. Ukoliko mirovinski sustav ne doživi temeljitu promjenu na globalnoj razini, on će stati – za razliku od ljudskoga rada koji, nažalost, neće.

Nasilje u obitelji i osvrt na sigurnosne kuće u FBiH

Šejla Ledenko

Skretanje pažnje javnosti na nasilje u obitelji počelo je pojavom ženskoga pokreta, naročito feminizma i pokreta za ženska prava sedamdesetih godina 20. stoljeća, čija je glavna preokupacija bila rješavanje problema pretučenih žena čiji su počinitelji bili njihovi muževi. Generalna skupština je 20. prosinca 1993. godine Rezolucijom 48/104 usvojila Deklaraciju o uklanjanju nasilja nad ženama. Generalna skupština Ujedinjenih naroda 1999. godine odredila je 25. studenoga kao Međunarodni dan eliminiranja nasilja nad ženama. Prema podacima Europskoga instituta za ravnopravnost spolova (EIGE), žene su žrtve nasilja u 9 od 10 slučajeva nasilja u Europskoj uniji. U Bosni i Hercegovini nasilje u obitelji godinama se smatralo privatnom stvari i nisu se poduzimale konkretne aktivnosti kako bi se zaštitile žrtve nasilja i kako bi im se pružila odgovarajuća podrška, a počinitelji nasilja priveli pred lice pravde. Sprečavanje nasilja nad ženama u našoj državi, na direktan ili indirektan način, regulirano je brojnim pravnim aktima, kako državnim tako i međunarodnim. Ustav Bosne i Hercegovine, kao najviši pravni akt naše države, garantira da će Bosna i Hercegovina osigurati najvišu razinu osnovnih ljudskih prava kao i zabranu diskriminacije. Zahvaljujući naporima organizacija civilnoga društva i ženskih nevladinih organizacija, ovo se pitanje počelo javno „potezati“ i počelo se tražiti primjerenije reguliranje zaštite žrtava nasilja u obitelji kao pravne kvalifikacije. Tako od 2003. godine Kazneni zakon Federacije BiH u članu 222. prepoznaje nasilje u obitelji kao kazneno djelo. Slične promjene dogodile su se i u Republici Srpskoj i distriktu Brčko. Borba za zaštitu nastavila se 2005. godine kada je donesen Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji Federacije BiH. Nakon određenih godina implementacije i na osnovi praćenja i procjene primjene navedenoga Zakona, uslijedilo je zagovaranje za novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji u Federaciji BiH, a koji je usvojen 2013. godine. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine (*Službene novine Federacije BiH*, 20/13) u članu 6. određuje pojam obitelji.

Obitelj u smislu ovoga zakona čine:

1. bračni i izvanbračni partneri i njihova djeca (zajednička ili iz ranijih zajednica)
2. srodnici: krvni srodnici i srodnici iz odnosa potpunoga usvajanja u prvoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno s četvrtim stupnjem, očuh, maćeha, usvojenik i usvojitelj iz odnosa nepotpunoga usvojenja, srodnici po tazbini zaključno s drugim stupnjem

3. staratelj i štíćenik, hranitelj i hranjenik
4. bivši braćni i izvanbraćni partneri i njihova djeca (zajednićka ili iz ranijih zajednica) i njihovi roditelji, ukljućujući oćuha i maćehu.

Novi Zakon sadrži i određene napretke kao što su konkretnija primjena zaštitnih mjera, ali i zbrinjavanje ųrtava nasilja u sigurnosne kuće, te financiranje po postotku zaštite i podrške ųrtava nasilja kroz proraćunska sredstva ųupanija Federacije BiH. Iako je Federacija BiH obvezna financirati sigurnosne kuće sa 70% proraćunskih izdvajanja od 2008. godine pa do danas, pokrivaju samo oko 10-15% stvarnih troškova sigurnosnih kuća. Međunarodni dokumenti, izvještaji i preporuke ukazuju na nuųnost pruųanja specijaliziranih usluga za ųrtve nasilja u obitelji korištenjem raspoloųivih kapaciteta sigurnosnih kuća koje vode ųenske nevladine organizacije. Jedan od posljednjih takvih dokumenata je i Konvencija Vijeća Europe o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ųenama i nasilja u porodici CAHVIO (*Istanbulska konvencija*) koju je BiH ratificirala 2013. godine. Konvencija je prvi međunarodni pravno obvezujući akt u ovoj oblasti, a svojim odredbama obavezuje drųave članice na poduzimanje zakonodavnih i drugih mjera radi osiguranja pravnoga, institucionalnoga i organizacijskoga okvira za prevenciju nasilja nad ųenama, zaštitu ųrtava nasilja te kaųnjavanje poćinitelja nasilja. BiH je 2015. godine usvojila Okvirnu strategiju za provedbu *Istanbulske konvencije*. Ovaj dokument predlaųe konkretna rješenja o osnivanju i financiranju sigurnosnih kuća u Federaciji BiH.

Sigurnosne kuće u Federaciji BiH

Smještaj ųrtve u sigurnosnu kuću uzima se u obzir kao mogući dokaz nasilja i oznaćava moguću potrebu za stroųom sankcijom. Sigurnosna kuća za smještaj i podršku ųrtvama nasilja u obitelji predstavlja oblik zaštite ųrtava nasilja u porodici. Da bi ųrtva bila zbrinuta u sigurnosnoj kući, potrebna je odluka koju će donijeti nadleųni subjekti zaštite (centri za socijalni rad i policija), a koja treba sadrųavati razloge i opravdanje za smještaj ųrtve. Sama ćinjenica da je ųrtva prisiljena napustiti svoj dom predstavlja dokaz angaųiranosti nadleųnih lokalnih javnih tijela i ustanova na pruųanju podrške ųrtvi i moųe biti znaćajna za utvrđivanje svih okolnosti danoga slućaja. Ćin zbrinjavanja moųe predstavljati indikaciju o stupnju ugroųenosti ųrtve poćinjenoga kaųnenog djela. Pri određivanju kaųne sud ćinjenicu zbrinjavanja ųrtve u sigurnosnu kuću moųe ocijeniti kao oteųavajuću okolnost. Ovisno o teųini djela i posljedice koju je isto prouzrokovalo, poćinitelj moųe biti kaųnjen izricanjem opomene, ali i kaųnom dugotrajnoga zatvora za najteųe oblike ovoga djela.

Sigurnosne kuće žrtvama nasilja, ženama i djeci, na osnovi njihovih individualnih potreba pružaju sveobuhvatnu financijsku, višedisciplinsku podršku i pomoć. Žrtvama nasilja se zbrinjavanjem u sigurnosnu kuću omogućava zadovoljavanje osnovnih egzistencijalnih potreba (hrana, higijena, osvježenje, osnovna odjeća, obuća i slično), zatim im se pruža sigurno mjesto i zaštita koju sprovodi osoblje u sigurnosnoj kući u suradnji s policijom. Nakon osnovne stabilizacije omogućen je savjetodavni i individualni terapijski rad, grupni terapijski rad kao i obiteljska terapija, pravna pomoć, te u skladu s raspoloživim resursima nevladinih organizacija i individualnim potrebama uključivanje u program ekonomskoga osnaživanja žena i obitelji kada je to potrebno. Zbrinjavanje štićenica u sigurnosne kuće besplatno je. Na području Federacije Bosne i Hercegovine šest je sigurnosnih kuća, a u Republici Srpskoj tri su. Vode ih nevladine organizacije koje pružaju podršku i pomoć žrtvama nasilja više od 20 godina. Sigurnosne kuće nalaze se u Zenici (*Medica Zenica*), Tuzli (*Viva žene*), Mostaru (*Žena BiH* i *Mirjam Caritas*), Bihaću (*Žene s Une*) i Sarajevu (*Fondacija lokalne demokracije*) s ukupnim smještajnim kapacitetom od 131 mjesta. Nedostatak je sigurnosnih kuća u Zapadnohercegovačkoj i Livanjskoj županiji koje bi bile pristupačne žrtvama iz tih županija. Statistike pokazuju da je 70% korisnica nezaposleno i ekonomski ovisno o partnerima, što je bio jedan od osnovnih razloga ostajanja u zajednici s njim. Najveći broj korisnica (38%) je u starosnoj dobi od 25 do 35 godina. Počinitelji obiteljskoga nasilja nisu samo partneri, postoje slučajevi gdje su počinitelji nasilja djeca (najčešće sin), kao i slučajevi nasilja od srodnika muža (braća, sestre) koji žive u zajedničkom domaćinstvu sa žrtvom. Jedan od vodećih zajedničkih problema svih sigurnosnih kuća u Federaciji Bosne i Hercegovine je neriješen status po pitanju financiranja iz javnih proračuna kao i nepostojanje standarda za osnivanje i rad sigurnosnih kuća. No, postoje i primjeri dobre prakse financiranja kao što je sigurnosna kuća *Medica Zenica* u Zeničko-dobojskoj županiji. *Medica Zenica* potpisivanjem Protokola o međunarodnoj suradnji u radu na prevenciji i zaštiti od nasilja u obitelji u zajednici s osam lokalnih zajednica (Grad Zenica i općine Kakanj, Visoko, Olovo, Maglaj, Usora, Doboju-Jug i Vareš) i Ministarstvom za rad i socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskoga kantona uspjela je osigurati oko 60% sredstava za sigurnosnu kuću po principu solidarnosti iz lokalnih i županijskih proračuna (30% lokalne zajednice i 30% županijska razina). U skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, obveza je svih institucija i nevladinih organizacija, građanki i građana, prijaviti nasilje policiji. Broj SOS telefona za područje FBiH je 1265, a RS 1264.

Razvoj obavještajnih službi

Bernard Tomić

Povijest

Čovjek (*Homo sapiens*) kao misaono, društveno, duhovno i socijalno biće od samih pisanih početaka ljudskoga roda teži za informiranjem, znanjem, samozaštitom i razvijanjem. Ljudskom težnjom za različitim vještinama i razvojem raznih znanja dolazi do opasnosti za čovjeka, primjerice razvojem raznih pomagala, oruđa i oružja. Budući da ih ne želi podijeliti s drugima, pojavljuje se ono od čega čovjek nikako ne može pobjeći, a to su zavist i ljubomora. Tako dolazi do prvih ubojstava, a naposljetku i do ratova među plemenima. Prvi pisani dokazi o postojanju špijunaže datiraju još iz Biblije, odnosno iz Staroga zavjeta, gdje piše kako Jošua i Kaleb ulaze u obećanu zemlju s dvanaest špijuna. Nakon toga Kinezi i Indijci pišu o vojno-strateškim doktrinama, o špijunaži, ubojstvima i tajnim agentima. Poznato je da su ih pisali Sun Cu i Čankaja, a bilježe i prve oblike špijunaže i opasnosti koja prijete od druge države.

U Egiptu su postojale posebne državne jedinice koje su prikupljale i obrađivale podatke. Prosljeđivali su ih faraonu, a potom bi ih distribuirali. Rimljani i Grci imali su jako razvijenu špijunažu, osobito Grci jer im je zbog razvijenosti države u to doba prijete opasnost od ratova, a posebno od urušavanja njihova političkog sustava koji je u to vrijeme bio jako napredan, od znanstvenika pa sve do ratnika.

Počeci razvoja obavještajnih službi

Važnija pojava obavještajaca, kako se još nazivaju špijuni, javlja se u doba vladavine kralja Davida Gruzijškoga u 12. stoljeću. Službeni naziv za agente bio je Mstovaris, a bili su jako dobro organizirani i obučeni. Njihov rad temeljio se na prikupljanju informacija koje su bile usmjerene protiv feudalnoga sustava te su provodili protuobavještajne djelatnosti usmjerene prema drugim špijunima i urotnicima. Uvlačili bi se neopaženo u razne društvene skupine: od kmetova, sluga, dvorskih zabavljača, uličnih trgovaca, gostioničara, pijanica, lokalnih mudraca pa sve do raznih kraljevih podanika.

Budući da se na dvoru pojavila prva prodaja-kupovina informacija, pojavili su se i prvi dvostruki agenti. Posljedica toga bile su izdaje, ucjene i razne nemoralne djelatnosti koje su bile usmjerene zadovoljavanju osobnih novčanih interesa.

Izdajice i strani špijuni kažnjavali su se smrću ili su, u lakšim slučajevima, bili protjerani iz države, odnosno oduzimali su im zemlju, razarali obitelji te su ih izlagali na stup srama. Javnim proglasima ukazivalo se na njih i otkrivala bi se njihova imena kako bih ih se javno obilježilo. Daljnjem razvoju obavještajnih službi dobrim djelom doprinijeli su stalni sukobi između naroda i država te korištenje uhoda ili izviđača kako bi određeni političari što duže ostali na vlasti i tako se osigurali od raznih prijetnji.

Razvoj obavještajnih službi u Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina je do osamostaljenja 1992. bila jedna od šest jugoslavenskih republika te je imala ustroj sigurnosno-obavještajnih agencija u skladu s Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i sa svojim nadležnostima unutar njih. Sigurnosno obavještajne službe unutar republika bile su podijeljene na republičke Službe državne bezbednosti (SDB). Tako smo od 1945. godine imali razne nazive tih službi koje su djelovale unutar Ministarstva obrane i Ministarstva sigurnosti. Tijekom Drugoga svjetskog rata unutar partizanskih brigada djelovale su sigurnosne službe Narodne obrane, a reorganizacijom obavještajno-sigurnosnih službi pod nazivom OZNA (Odjeljenje za zaštitu naroda) dolazi do formiranja novih sigurnosnih službi u četiri odjeljenja. Od prvoga i drugoga odjeljenja formira se Uprava državne bezbednosti (UDP), dok je od trećega odjeljenja OZNA-e pri Ministarstvu narodne obrane formirana Kontraobavještajna služba Jugoslavenske narodne armije (KOS).

Godine 1955. dolazi do formiranja Jugoslavenske narodne armije (JNA) te se mijenja ime iz KOS u JNA. Takav ustroj sigurnosno-obavještajnih službi djeluje do osamostaljenja Bosne i Hercegovine 1992. godine. Tada se Služba državne bezbednosti (SDB) raspada, odnosno djeluje do prvih višestranačkih izbora kada dolazi do formiranja novih MUP-ova u BiH unutar zaraćenih strana. Tako su Hrvati formirali Službu nacionalne sigurnosti (SNS), Bošnjaci Agenciju za istrage i dokumentiranje (AID), a Srbi su zadržali prijeratni ustroj sigurnosnih službi pa samim time i ime Služba državne bezbednosti (SDB).

Prestankom ratnih sukoba u Bosni i Hercegovini najprije se uređuju sustavi sigurnosti unutar Federacije BiH. Šesteročlano povjerenstvo sastavljeno od Hrvata, Bošnjaka i stručnjaka iz SAD-a napisalo je dokument o daljnjem zajedničkom radu Federalne obavještajne službe (FOSS-a), a potpisali su ga hrvatski i bošnjački članovi Predsjedništva BiH koje djeluje do 2004. godine kada se Usvaja zakon o formiranju Obavještajno-sigurnosne agencije (OSA) na razini države. Ova agencija odgovorna je za prikupljanje obavještajnih podataka koji su u vezi

s pitanjem sigurnosti unutar BiH. Agencija je započela s radom 1. travnja 2004. godine sa sjedištem u Sarajevu i s terenskim uredima u Mostaru, Banja Luci i Tuzli.

Modernizacija obavještajnih službi i organizacija

Do ozbiljnijega i snažnijega razvoja obavještajnih službi dolazi pojavom kapitalizma i industrijalizacije, a vlast teži usavršavanju i proširivanju zacrtanih ciljeva. U to vrijeme snažne zemlje poput Njemačke, Japana i Italije jako dobro razvijaju svoje obavještajne službe te se pojavljuju načelo „Cilj opravdava sredstvo.“ i usmjerena djelatnost pod nazivom Totalna špijunaža.

Do pozicioniranja svjetskih sila na geostrateškoj razini dolazi tijekom Drugoga svjetskog rata kada se obavještajne djelatnosti razvijaju do savršenstva, a među najrazvijenije ubrajaju se Američka, Britanska, Njemačka i Ruska obavještajna služba koje su ogroman novac ulagale u razvoj toga segmenta – obrane od neprijatelja – te su se nakon sloma nacističke Njemačke okrunile pobjedom. Svaki sigurnosni sustav temelji se na organizaciji i doktrini, pa tako postoje tri vrste aktivnosti:

- obavještajna djelatnost
- kontraobavještajna djelatnost
- subverzivna djelatnost.

Danas postoji mnogo definicija o tome što je obavještajna služba i koji su principi njezina rada kojima se utvrđuju opće političke koncepcije države te politički i vojni ciljevi jedne države prema drugim državama.

Početak 2000-tih godina prekretnica je na geostrateškoj razini. Tada se događa jedan od najvećih terorističkih napada koji se dogodio u New Yorku, gdje su srušena dva poslovna tornja, poznatiji kao „Blizanci“. Svjetska javnost ostala je zgrožena tim terorističkim činom za koji je teroristička organizacija Al Qaida preuzela odgovornost. Sjedinjene Američke Države suočavaju se s propustima u radu CIA-e, NSA-e, DIA-a i FBI-a, a ostavke „lete“ iz minute u minutu. Tražili su se odgovorni, a agencije su bile prisiljene na reorganizaciju rada. Uveden je novi sustav domovinske sigurnosti. Razne sigurnosne agencije, civilne i vojne, morale su dijeliti sigurnosne informacije koje su posjedovale te tako poboljšati sigurnost.

Neke od najmoćnijih obavještajnih službi u svijetu su: američka CIA, ruski FSB, britanski MI6, njemački BND, francuski DGSE, kineska MSS, izraelski MOSSAD, australijski ASIS te indijski RAW.

Možemo zaključiti kako je pojavom interneta dodatno ugrožena sigurnost u državama, a kibernetički napadi koje se bilježe svake sekunde postaju ozbiljna prijetnja. Jedan podatak CIA-a iz 1995. godine, kada se internet pojavio kao globalna računalna mreža, govori kako su u jednome danu imali preko 250.000 hakerskih upada u računalne servere svoje baze podataka.

Internet ima i svojih pozitivnih stvari kao što su brža komunikacija i otkrivanje potencijalnih prijetnji sigurnosti. Kada su nastale prve društvene mreže poput *Myspacea* i *Facebooka*, razne terorističke organizacije naišle su na plodno tlo za vrbovanje korisnika tih mreža te objavom javnih statusa otkrivale potencijalne ciljeve napada. Međutim, sigurnosne bi službe djelovanjem svojih *trolova*, odnosno lažnih profila, često došle do informacija o mjestu i vremenu terorističkoga čina i spriječile ga. U narednome vremenu ostaje nam vidjeti koji će se novi oblici sigurnosti pojaviti. Moderno je reći kako su danas države izložene ratu pete dimenzije – svojevrsnom hibridnom medijskom ratu.

Should I stay or should I go – himna mladih BiH

Angelina Luketina

Emigracija

Emigracija dolazi od latinske riječi *ex migrare*, a to znači seliti se. Podrazumijeva proces odseljavanja stanovništva s nekoga prostora uzrokovano njegovim određenim, za stanovništvo odbojnim faktorima, ili najčešće jačim privlačnim faktorima drugoga prostora u koje se stanovništvo seli. Taj se proces odvijao kroz čitavu povijest čovječanstva. Ljudi su se uvijek selili iz raznih razloga: ratnih, političkih, vjerskih, ekonomskih, osobnih...

Od samoga nastanka čovječanstva prvi su se ljudi također selili i živjeli nomadskim načinom života, bili su u potrazi za hranom, boljim klimatskim uvjetima i sl., što je i sam razlog zašto su svi kontinenti naseljeni. Kasnije su uslijedile velike emigracije afričkih plemena, hunske invazije, zatim poznati preoceanski egzodusi u Ameriku, velike seobe Kineza, migracije za vrijeme Drugoga svjetskog rata, podjele Indije, povratak Židova u Izrael... Poslije Drugoga svjetskog rata na našim prostorima također su se počele odvijati velike emigracije iz ekonomskih razloga, prije svega usmjerene na Njemačku, Austriju, Ameriku i Australiju.

Dakle, očito je da su emigracije proces koji je stalno prisutan u svijetu, a jedan takav zahvatio je u posljednjem razdoblju i Bosnu i Hercegovinu. Istina je da je emigracija iz BiH još od ratnih godina kontinuiran proces, no zadnjih par godina stanje je postalo alarmantno, prije svega zbog velika broja odlazaka čitavih obitelji i mladih, a osobito tzv. *brain draina*, odnosno odljeva mozgova.

Razlozi

Onima koji se nisu našli u takvoj situaciji (a takvih je u BiH malo ili nimalo) teško bi bilo shvatiti da se cijeli život školuješ, trudiš, oduzimaš roditeljima polovicu ili više od plaće da bi stekao neko zvanje, a na kraju spakiraš kovčege i odeš u zemlju u kojoj nikada nisi bio, živiš s ljudima različita mentaliteta, s jezikom koji ne pričaš... Iza svega toga krije se mnogo više.

Svaka mlada osoba koja zna što želi, u normalnome ostatku svijeta, po završetku školovanja nada se konačnom rasterećenju roditelja, pronalasku posla, kupovini automobila, stana, obilasku svijeta, osnivanju obitelji, a sve ove navedene stvari za mlade u BiH predstavljaju čisti luksuz. Kako si poželjeti bilo što kada nema posla?!?

Neoboriva je činjenica da je Bosna i Hercegovina zemlja bogata prirodnim bogatstvima i resursima koji nažalost nisu iskorišteni. Pred velikim mogućnostima zatvaraju se oči jer tako je jednostavno „lakše“. Već godinama BiH ispraća svoje najpametnije na odlasku u svijet, a oni koji predstavljaju njezin mozak i dušu ne čine apsolutno ništa. Glavni su razlozi odlaska: nezaposlenost, nemogućnost zaposlenja, besperspektivnost, loša politička klima, loša ekonomija, korupcija i nepotizam. Mladi ljudi po završetku školovanja traže posao, žele se ispuniti kao osoba, kao stručnjak u onome za što su školovani, žele promijeniti situaciju, utjecati na poboljšanje, no nailaze na zid, na ignoriranje. Mnogi od njih ne uspijevaju pronaći ni mjesto za odrađivanje pripravničkoga ili volonterskoga rada, za stjecanje iskustva, a mlade bez iskustva teško da će zaposliti ijedan poslodavac. Oni malo sretniji koji i uspiju steći takvo iskustvo, u biti s tim iskustvom i završe svoj rad u struci jer nema radnih mjesta za tu struku. Govoreći o usklađenosti obrazovnoga sustava s potrebama tržišta, tu bi odgovarala ona poznata mostarska „niđe veze“. I zaista, dok se u ostatku svijeta obrazovanje usklađuje s potrebama na tržištu, otvaraju škole sa zanimanjima koja su potrebna i s ciljem da se te iste osobe kasnije i zaposle, u Bosni i Hercegovini je to nešto o čemu se samo priča. Nekakav pokušaj usklađivanja čak je i postojao, ali je bio loše osmišljen i proveden, što je rezultiralo neuspjehom. Čemu stvarati kadrove koji nisu konkurentni na tržištu nego će ispunjavati ionako predugačke liste u Zavodu za zapošljavanje!?!

Statistika

Prema nekim istraživanjima, u posljednjih nekoliko godina iz BiH odselilo je oko 80 000 mladih. Njih 50% odselilo je samostalno, 30% uz pomoć prijatelja i rodbine, a manje od 10% odselilo je uz usluge agencija za posredovanje u zapošljavanju. Velike posljedice vide se i u osnovnim školama gdje se svake godine upisuje sve manje i manje djece. Statistički podatci o broju mladih koji su otišli nisu vjerodostojni. Sva istraživanja koja su obavljena na tu temu odradile se nevladine organizacije, dok država nije provela ni jedno istraživanje. Još jedan veliki problem u određivanju te brojke predstavlja i činjenica da u BiH ne postoji zakonska obveza odjave prebivališta, tako da je točan podatak o broju onih koji su odselili teško utvrditi. Kroz suradnju Centra za izborne studije i njemačke fondacije „Heinrich Böll“ napravljena je jedna anketa koja je pokazala da je čak 79% njih prethodnih godina redovno glasovalo na izborima, što znači da su pokušavali pronaći posao i bavili se aktivizmom i politikom, te da njihove odluke o odlasku nisu donesene ishitreno nego zbog umora od pokušaja i stalnoga ignoriranja. Neki će reći da su mladi okrenuli leđa Bosni i Hercegovini i otišli, no nije li država ta koja je njima prva okrenula leđa, ignorirala ih i oglušila se na njihov

odlazak!? Neki će reći da je trebalo ostati i boriti se, no kako se boriti kao janje u čoporu vukova kada izlaza nema. Svaki čovjek ima jedan život, svaki čovjek želi osnovati obitelj i potomke, odgajati djecu u prosperitetu i dostojnom životu, no tu nije bilo moguće...

U koga uprijeti prstom?

U vlasti, prije svega. U neadekvatne ljude koji vode politiku i državu. U sve one uhljebe kojima je bitnija vlastita taština nego jad i bijeda ostatka države. Nijedan projekt, nijedan pokušaj, nijedan plan s njihove strane nije donesen. Ako odlazak 80 000 mladih od 4 milijuna ukupnoga stanovništva nije izazvao želju za pronalaženjem rješenja, onda ništa drugo ni neće.

Pravno gledano, država je ta koja bi konačno trebala donijeti zakone o zapošljavanju mladih poslije završetka školovanja, izmijeniti ili donijeti sve ostale zakone koji se tiču statusa mladih, stvoriti jednu strategiju koja bi imala smisla i spriječila mlade u odlasku, uskladiti obrazovni sustav s potrebama tržišta, stvarati kadar koji će biti konkurentan, davati poticaje mladim ljudima, pomagati im u ostvarivanju ideja, poticati privredu, poduzetništvo, tražiti mogućnosti za otvaranje novih radnih mjesta, donijeti učinkovite zakone o radu Zavoda za zapošljavanje, spriječiti poistovjećivanje stranaka i partija s vjerom i nacijom, spriječiti stranačku pripadnost kao preduvjet za zapošljavanje... Neki su od zakona i doneseni, no apsurdno je donositi zakone koji se neće primjenjivati. Država je ta koja treba štiti svoju mladost, pružati im mogućnosti, ostvarivati potencijale i pokazati da ono što je uloženo u njihov trud i odgoj nije zabadava. Mladima treba ulijevati nadu i samopouzdanje, treba im pokazati da ima izlaza, da se njihov aktivizam čeka i cijeni, a ne smije se dopustiti razvijenim europskim državama da se „diče preko leđa“ naših *Einsteina* koje mi nismo znali cijiniti i koje smo sami otjerali. Glavno pitanje mladoga čovjeka svakako se ne treba podudarati s poznatom pjesmom *The Clasha*, nego kako svoj mladi, obrazovani i entuzijastički um iskoristiti za stvaranje jednoga perspektivnog života. Jer, ako se te stvari ne promijene, ako se država ne probudi, te ako je istinita ona da na mladima budućnost ostaje, onda se, draga moja Bosno i Hercegovino, bojim da ćeš ti ostati bez te budućnosti.

Širina pravne struke

Teo Rogić

Većina čitatelja, vraćajući film unazad nekoliko godina, zasigurno će na pitanje koje su im mnogi drugi, pa i oni sami sebi, mnogo puta postavili: „Zašto baš pravni fakultet?“, uz toliko puta spomenute „mane“ koje okružuju profesiju na našim prostorima, svoj argument ili bar dio njega pronaći upravo u naslovu ovoga članka. Uz sve vrline i prilike koje nudi pravna struka, njezina širina privlači čak i one najneodlučnije koji se spremaju zakoračiti u novi, ozbiljniji dio života. Za one najbolje među nama u proteklome petogodišnjem razdoblju vjerojatno će se naći mjesta na fakultetu pa će kroz nastavak akademske karijere, upisom doktorskoga studija, na mjestima asistenata i budućih profesora pomoći obrazovati, profilirati i usmjeravati nove generacije pravnika, nositelja ove struke i društva u cjelini.

Nakon završetka pravnoga fakulteta, bilo sa zvanjem prvostupnika ili magistra prava, slijedi pripravnički staž. Ponajviše zbog loše ekonomske situacije i velike nezaposlenosti mladih, nažalost, ne dobiju svi tu priliku odmah. Najdostupnije su one u odvjetničkim uredima, uredima notara ili u tužiteljstvu i sudu gdje se kroz pripravnički, ponekad pripravničko-volonterski rad, stječu znanja i vještine za idući logičan, ali ne i lagan korak – pravosudni ispit. Ispit se polaže nakon dvije godine rada na pravnim poslovima u sudu, tužiteljstvu, pravobraniteljstvu, odvjetničkomu uredu ili najmanje četiri godine na poslovima u drugim državnim organima uprave, gospodarskim društvima ili drugim pravnim osobama.¹ Nakon položenoga pravosudnog ispita, ukoliko odlučite postati odvjetnikom ili notarom, potrebno je položiti i odvjetnički ili notarski ispit nakon kojega bivate primljeni u Komoru. Za polaganje odvjetničkoga ispita potrebno je i radno iskustvo od najmanje četiri godine na odgovarajućim poslovima. Također, pravosudni je ispit jedan od uvjeta, uz mnoge druge, stručne i moralne, postanka tužiteljem ili sucem. Ovisno o instanci, potrebno je u manjoj ili većoj mjeri i određeno radno iskustvo za takvu poziciju. Naravno, kao i svaki drugi, i ovaj put iziskuje rad, učenje i strpljenje. Mnoge starije kolege reći će da je pravosudni ispit „ono nešto“ što vas izdvaja od ostalih pravnika. Uzmemo li u obzir poslove za koje je nužan i s obzirom na vrata koja otvara, ne čudi sama težina istoga.

Kao mogućnost zaposlenja za mlade, a i za starije pravnike, javlja se pozicija u poduzeću privatnoga ili državnoga vlasništva koja ovisno o području poslovanja iziskuje kreiranje određenoga pravnog okvira kroz sačinjavanje normativnih akata te sklapanje ugovora i

¹*Zakon o polaganju pravosudnog ispita*, Službeni glasnik BiH, br. 33/04

praćenje zakonske regulative određene grane prava. Dok je za privatni sektor, uglavnom, najvažnije radno pravo i javne nabave, za javna poduzeća važnije je praćenje i izvršavanje odluka izvršne vlasti i usklađivanje akata s istima.

Uz radno iskustvo, vještine i znanja otvaraju se i bolje prilike za zaposlenje. Jedna od takvih, koja i nije raširena na našim prostorima, možda najviše zbog nerazvijenosti privatnoga sektora, jest i pozicija pravnika menadžera. Zbog same uloge menadžera, osoba za takvu poziciju mora posjedovati mnoge vještine, pa i one koje se ne mogu naučiti iz knjiga. Uz neizostavno znanje menadžer treba imati konceptijske vještine sagledavanja „šire slike“, tehničke vještine i vještine oblikovanja, rješavanja problema u poduzeću kao i vještine rada s ljudima. Nemoguće je odrediti najvažniju od njih, ali sigurno da potonja predstavlja jednu od važnijih i daje određenu pretpostavku za uspješnu karijeru menadžera. Konkretno, za ovakvu se poziciju također traži mogućnost bolje organizacije poslova, upravljanje ljudskim resursima, donošenje određenih planova i strategija, pronalaženje poslovnih prilika, postavljanje i ostvarivanje ciljeva te revizija svoga i timskoga rada. Za rad u državnoj upravi nakon odrađenoga pripravničkog staža u trajanju od jedne godine potrebno je položiti stručni ili državni ispit.

Jedna od prvih asocijacija na pravni fakultet, uz zanimanja povezana s pravosuđem, jest ona politička. U današnje vrijeme ona je protkana mnogim negativnim konotacijama, možda i najmanje poželjna, no zasigurno u sebi krije široku lepezu prilika za društveno djelovanje, bilo kroz političku ili diplomatsku karijeru. Politika kao kolektivna djelatnost usmjerena prema donošenju odluka o rješavanju problema i izvršavanju istih koje su obvezne za sve članove zajednice, jasno nam je, uvelike odlučuje o našim životima. Stoga zasigurno svi želimo vjerovati da će upravo naše generacije ovdašnju politiku podići na više grane, usmjeriti ju u boljem pravcu i vratiti onomu što bi trebala biti – društveno korisna djelatnost. Uz ogroman administrativni aparat koji iziskuje naša država (ne u tolikoj mjeri koliki je sada) nudi se mnogo mjesta za „pronalazak sebe“ ukoliko se vidimo u tome pozivu – kao djelatnici određenoga upravnog organa ili kao više instancije vlasti.

Diplomacija, pojam višestruka značenja, označava, u manjoj ili većoj mjeri kod svih, područja međunarodnih odnosa i vanjske politike. Upravo u diplomaciji leži jedan od ključeva za stabilnost i napredak svake države te je nužno osigurati profesionalan, ozbiljan kadar kao i karijerne diplomate.

Zbog složenosti područja i proučavanja prava zemlje u kojoj se fakultet nalazi, rijetko se nude prilike za zaposlenje u struci izvan zemlje. Iako rijetke, takve prilike pojavljuju se, između ostaloga, i radi dobivanja reakreditacije od Agencije za znanost i visoko obrazovanje Republike Hrvatske, što je doprinijelo tomu da su stečene diplome na Sveučilištu u Mostaru jedine iz Bosne i Hercegovine koje su priznate u Europi, ali iziskuju poseban trud za usavršavanjem, poznavanje jednoga ili više stranih jezika i određenu stručnost u polju međunarodnoga prava. Najveći stručnjaci svoju priliku pronalaze u privatnim tvrtkama specijaliziranim za takva područja ili pak u europskoj ili svjetskoj instituciji, od nama najbliže Europske unije pa nadalje. U kontekstu ovoga želim spomenuti i mnoge organizacije čija je članica i Bosna i Hercegovina, a nude mogućnost zaposlenja pravnicima, naravno uz visoku razinu kvalifikacija. To su, primjerice, svima poznato Vijeće Europe te Europski sud za ljudska prava čiji broj sudaca odgovara broju članova Vijeća. Široka pravna struka poznaje i mnoga sebi srodna zanimanja kao što su ona novinara, politologa ili ekonomista. Određeni broj ljudi upravo kroz daljnja usavršavanja isprepliće ova zanimanja, kroz neformalna ili formalna obrazovanja kao što je to doktorski studij.

Unatoč nezavidnoj situaciji u kojoj se nalazimo, fakultet koji smo odabrali daje nam razne mogućnosti za pronalaskom „svoga mjesta pod suncem i ostavljanjem traga“. Kao što ništa samo po sebi nije dovoljno, tako nam ni sama diploma neće donijeti sve ono što želimo i očekujemo od života, ali uz mukotrpan rad, borbu, kontinuirano obrazovanje kako bi išli u korak s vremenom i strpljenje, zasigurno će nam ista mnogo pomoći.

Zaštita potrošača kroz pravo na privatnost – slučaj *Facebook*

Karlo Musa

Pravo na privatnost jedno je od osnovnih čovjekovih prava i zaštićeno je svim međunarodnim konvencijama koje se bave ljudskim pravima. Kada se govori o pravu na privatnost, prvu asocijaciju za većinu ljudi predstavlja pravo na poštivanje doma ili pravo na slobodu od uplitanja države u osobna prava pojedinca, ali mnogi nisu ni svjesni kako je pitanje zaštite osobnih podataka posljednjih godina postalo ključno kada se govori o zaštiti privatnosti. Razvojem tehnologije i društvenih mreža ljudi su velik dio svoga svakodnevnog života, od banalnih stvari poput jutrošnjega obroka pa do ozbiljnijih poput političkih ili vjerskih uvjerenja, počeli dijeliti s ostatkom svijeta. Sredstva koja na prvi pogled izgledaju sasvim bezazlena i korisna kada je riječ o održavanju kontakata među poznanicima i nalaženja zajedničkih interesa iza kulisa dovela su do stvaranja ogromne globalne korporacije koja raspolaže svim informacijama koje njezini korisnici dijele ili su nekada podijelili koristeći njezine servise. Riječ je naravno o *Facebooku*. U ožujku 2018. *Facebook* se našao u središtu skandala kada je otkriveno da je britanska tvrtka za politička istraživanja *Cambridge Analytica* neovlašteno koristila osobne podatke preko 50 milijuna njegovih korisnika. Kritičari optužuju tvrtku da je na osnovi tih podataka ciljano podvrgavala korisnike promociji određenih političkih opcija i navodno utjecala na njihove stavove tijekom američkih predsjedničkih izbora 2016. i britanskoga referenduma o članstvu u Europskoj uniji. Od toga političkog gledišta priče puno je značajnija činjenica da *Cambridge Analytica* nije došla do podataka hakiranjem računara nego pomoću *Facebookovih* aplikacija koje omogućuju pretraživanje korisničkih podataka korisnika kao i njihovih prijatelja. Većina ljudi ne obraća pažnju na činjenicu da skidanjem neke aplikacije ili ulogiranjem na neku stranicu putem *Facebooka* omogućuju vlasnicima aplikacije uvid u svoj profil na *Facebooku* koji najčešće sadrži elektroničke adrese korisnika, brojeve mobitela, adrese i druge podatke na osnovi kojih kompanije mogu izravno ili posredno kršiti pravo na privatnost korisnika, ali i njihovih prijatelja s *Facebooka*. Ključni je problem svakako netransparentnost. Aplikacije koje javno objavljuju svoja pravila zaštite privatnosti (a u stvari načine na koje mogu legalno zadirati u tu privatnost) često to svjesno čine na jako nepregledan i zamršen način kako bi u startu obeshrabrili potencijalne korisnike od detaljnijega proučavanja svojih prava i uvjeta na koje pristaju. U vezi s tim 2016. istraživači sa Sveučilišta u Michiganu i Sveučilišta u Connecticutu objavili su studiju u kojoj su stvorili imaginarnu društvenu mrežu *Name Drop* te u uvjete

korištenja unijeli klauzulu da korisnik pristaje svoje prvorodeno dijete prepustiti kompaniji kao cijenu pristupa mreži. Unatoč takvoj apsurdnoj i komičnoj klauzuli u uvjetima za korištenje, studija je pokazala da je čak 98% ispitanika potvrdilo „da su pročitali uvjete i pristaju na njih“. Naravno, pristanak su dali bez detaljnoga čitanja, ali i takav pristanak bi u slučaju stvarnoga ugovora bio pravno valjan kao što je valjan i pristanak koji svakodnevno dajemo pristupajući različitim aplikacijama. Iako potrošačka legislativa kako na europskim tako i na nacionalnim razinama jasno propisuje načelo transparentnosti, svjedoci smo kako je to načelo u praksi često samo mrtvo slovo na papiru. To što su uvjeti pod kojima društveni mediji zadiru u privatnost javno objavljeni i dostupni u određenome formatu svakako se ne može smatrati dovoljnom razinom transparentnosti ako uzmemo u obzir da bi detaljno proučavanje tih uvjeta za prosječnoga korisnika zahtijevalo velik utrošak vremena i određenu razinu pravne izobrazbe. Postavlja se pitanje: „Što pojedinac može učiniti suočen s takvom korporacijom na drugoj strani i može li se uopće zaštititi?“. Logičan je odgovor, naravno, da bi jedinu sigurnu zaštitu predstavljao prestanak korištenja društvenih mreža i aplikacija ili pak drastično ograničavanje podataka koje s njima dijelimo. Ipak, u umreženome svijetu, u kojem su društvene mreže odavno nadišle funkciju rasonode i često postaju nezaobilazan način komunikacije i poslovanja, potpuno ograničavanje je teško provedivo. Stoga su neki pojedinci odlučili uzeti stvar u svoje ruke i kao potrošači tražiti pravnu zaštitu pred nacionalnim tijelima. Max Schrems, tada 27-godišnji pravnik iz Austrije, postao je svjetska vijest kada je 2015. godine Europski sud pravde presudio u njegovu korist u slučaju koji je pokrenuo protiv irske podružnice *Facebooka*, odnosno *Facebookova* europskog središta. Schrems je pokrenuo žalbu nakon što je Edward Snowden dvije godine ranije objavio tajne informacije američke Nacionalne sigurnosne agencije koje su otkrile državne programe prisluškivanja i široko kršenje prava na privatnost i zaštitu osobnih podataka građana. Schrems je tvrdio kako *Facebook* ne poštuje transatlantski sporazum o zaštiti osobnih podataka korisnika interneta te da američki zakoni kojima se *Facebook* vodio ne nude dovoljnu zaštitu podataka od nadzora servera u SAD-u. Irski povjerenik za zaštitu podataka odbio je žalbu kao neosnovanu nakon čega je Schrems odlučio uputiti žalbu Europskomu sudu pravde, što su mediji od početka nazivali borbom između Davida i Golijata. Unatoč očekivanjima i na iznenađenje mnogih, Europski sud pravde ipak je presudio u korist Schremsove apelacije utvrdivši kako sporazum između SAD-a i EU-a, tzv. *Safe Harbour*, ne pruža odgovarajuću zaštitu osobnih podataka europskih korisnika te da takav sporazum ne može eliminirati zakonske regulative nacionalnih nadzornih tijela. Prema presudi, europske zemlje imaju ovlast postaviti vlastite regulative za

američke tvrtke koje raspolažu podacima o njihovim građanima te mogu naložiti obustavu prebacivanja tih podataka u SAD.

Unatoč tada dobivenoj bitci, najnoviji skandal iz 2018. svjedoči nam da rat ipak nije dobiven. Na saslušanju pred američkim Kongresom Mark Zuckerberg priznao je grešku te obećao kako će *Facebook* sve učiniti kako ne bi došlo do sličnih neovlaštenih preuzimanja podataka u budućnosti. Je li to obećanje vjerodostojno – ostaje nam vidjeti, no uzimajući u obzir dosadašnju praksu, teško je vjerovati da ćemo u budućnosti biti pošteđeni sličnih skandala. Međutim, ohrabruje činjenica da ljudi poput Schremsa nastavljaju pravnu borbu za zaštitu prava na privatnost i da je njegov primjer iz 2015. pokazao kako ni globalne korporacije nisu nužno nepobjedive ako postoji netko tko je dovoljno odlučan i uporan da im se pravno suprotstavi.

O Istanbulskoj konvenciji

Marija Mihaljević

Na našim prostorima se posljednjih mjeseci vode veliki prijevori oko ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, poznatije kao *Istanbulska konvencija*, koja se pretvorila u prvorazredno političko pitanje.

Što je zapravo *Istanbulska konvencija*?

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji međunarodni je ugovor sastavljen pod okriljem Vijeća Europe koji je potpisan 11. svibnja 2011. u Istanbulu, zbog čega je poznat pod nazivom *Istanbulska konvencija*. Cilj joj je sprečavanje nasilja, zaštita žrtava i „okončavanje nekažnjivosti počinitelja“. Do siječnja 2018. godine potpisalo ju je 46 država te članice Europske unije. Turska je 12. ožujka 2012. godine postala prva država koja je ratificirala *Istanbulsku konvenciju*, a slijede ju Albanija, Andora, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Danska, Finska, Francuska, Monako, Crna Gora, Nizozemska, Norveška, Poljska, Rumunjska, Portugal, San Marino, Srbija, Slovenija, Španjolska te Švedska. Provedbu Konvencije nadzire neovisno tijelo stručnjaka nazvano GREVIO (*Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence / Skupina stručnih osoba za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*). GREVIO objavljuje izvješća u kojima ocjenjuje zakonodavne i druge mjere kojima potpisnice provode Konvenciju. Bosna i Hercegovina je Konvenciju usvojila u srpnju 2015. godine.

Struktura Konvencije

Konvencija sadrži 81 članak podijeljen u 12 poglavlja. Članak 3. definira ključne pojmove:

- **nasilje nad ženama** – predstavlja „kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena i podrazumijeva sve postupke na temelju spola koji dovode ili bi mogli dovesti do tjelesne, seksualne, psihološke ili ekonomske štete ili patnje ženama uključujući prijetnje takvim djelima“
- **nasilje u obitelji** – „sva djela tjelesnog, seksualnog, psihološkog ili gospodarskog nasilja koje se javljaju u obitelji, domaćinstvu ili između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, bez obzira na to dijeli li počinitelj prebivalište sa žrtvom ili ne“

- **rod** – „društveno izgrađene uloge, ponašanja, aktivnosti i atributi koje određeno društvo smatra prikladnim za žene i muškarce“
- **rodno uvjetovano nasilje nad ženama** – „nasilje koje je usmjereno protiv žene jer je žena ili koja nerazmjerno utječe na žene“.

Ciljevi Konvencije:

- Uspostava specijaliziranih službi za potporu koje pružaju medicinsku pomoć kao i psihološko i pravno savjetovanje žrtvama i njihovoj djeci.
- Otvaranje dovoljnoga broja skloništa i uvođenje besplatnih telefonskih linija za pomoć koje su otvorene 24 sata dnevno.
- Uvođenje obaveze instantne reakcije policije na pozive za pomoć.
- Osiguravanje financijske pomoći, stanovanja, obrazovanja, osposobljavanja i pomoći u pronalaženju zaposlenja za žrtve nasilja.

Prijeperi oko Konvencije

Ova Konvencija je prvi međunarodni ugovor koji sadrži definiciju roda. To znači, kako je sada prepoznato, da žene i muškarce nisu samo biološki žensko ili muško biće, već da postoji i društveno oblikovana kategorija roda koja ženama i muškarcima dodjeljuje njihove specifične uloge i ponašanja. Već se 1970-ih godina u međunarodnome pravu koristi termin rod. Termin upućuje na to da pozicija žrtve nije svojstvena ženskomu spolu ni pozicija nasilja muškome spolu, nego je ukorijenjena u društvenome sustavu koji žene doživljava kao podređene u odnosu na muškarce. S obzirom na to da je rod društveno određen, rodno uvjetovano nasilje može se mijenjati. Konvencija, prema nekima, upravo i poziva na promjenu društvenih obrazaca koji počivaju na ideji podređenosti žena te ukidanje rodni stereotipa, na što neke udruge i pojedinci pokazuju velik otpor. Iste grupe, udruge i pojedinci smatraju da se pod krinkom zaštite žena od nasilja u obitelji unosi opasna rodna ideologija u društvo i obrazovni sustav. Također, ukazuju na to da se Konvencijom promoviraju interesi i prava LGBT zajednica. Neki kritičari u hrvatskome društvu ukazuju na povezanost korištenja termina „rod“ s tzv. „rodnom ideologijom“ koja se smatra neprihvatljivim pokušajem zadiranja u temeljnu antropološku zadanost ljudskoga bića. Neistomišljenici ukazuju na to da se Konvencija uopće ne bavi pitanjem rodnoga izričaja nego da je fokus na osiguranju učinkovitih mehanizama prevencije te zaštita žena i djevojčica od rodno uvjetovana nasilja. Smatraju da je ključni problem u tome što Konvencija traži borbu protiv patrijarhalnih tradicija koje uzrokuju nasilje ili koje su same po sebi nasilne te da bi *Istanbulska konvencija*

zbog jakih mehanizama provedbe zaista mogla pomoći jačanju jednakosti žena i muškaraca u društvu. U gore navedenome tekstu izložena su mišljenja kritičara *Istanbulske konvencije*. Budući da je Konvenciju do sada potpisalo 46 država, preostaje nam čekati i vidjeti koje će i kakvo djelovanje uistinu imati.

Zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama

Martina Žgela-Ljubez

Od 1893. godine kada su žene na Novome Zelandu prvi put ostvarile opće pravo glasa² do danas prošlo je mnogo vremena. Društvo se u mnogočemu razvilo i promijenilo – žene postaju obrazovanije i žele sudjelovati u rukovodećim poslovima, ali bez obzira na otvoreno iskazivanje ambicija i znanja, bolje plaćena rukovodeća mjesta još su uvijek u većini slučajeva rezervirana za muškarce.

U Bosni i Hercegovini Zakon o ravnopravnosti spolova usvojen je još 2003. godine i njime je određeno da su „osobe muškog i ženskog spola ravnopravne“ te da se „puna ravnopravnost spolova garantira u svim oblastima društva, uključujući, ali ne ograničavajući se na oblasti obrazovanja, ekonomije, zapošljavanja i rada, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima bez obzira na bračno i obiteljsko stanje“³. Potkrijepljeni statističkim podacima danas moramo ustvrditi da je situacija u praksi još uvijek daleko od onoga što zakon proklamira.

Pojam „stakleni krov“ (eng. *glass ceiling*) predstavlja stanje na tržištu rada, barijere koje sprječavaju žene da imaju jednake mogućnosti na tržištu rada. Povećanje broja žena na rukovodećim pozicijama poduzeća (upravama i nadzornim odborima) nužan je korak za bosanskohercegovačko društvo. Važnost žena u privredi ogleda se u procjeni kontroliranja 70% svjetske potrošnje i njihova pozicija osigurava bolji uvid u ekonomsko ponašanje i izbore potrošača. Istraživanja pokazuju da muškarci i žene imaju komplementarne stilove rukovođenja – muškarci su skloniji preuzeti rizik kod ulazaka na nova tržišta, dok žene svojim vještinama doprinose dobru svakodnevnom funkcionalnom i organskom rastu kompanija.⁴

Uzrok vrlo maloga broja žena na direktorskim pozicijama u javnim poduzećima u BiH političke su stranke. One su te koje promiču patrijarhalne vrijednosti i konzervatizam koji ženi prije svega daje ulogu majke i člana obitelji, a negira ju u socijalno-ekonomskome smislu.

Diskriminacija žena obuhvaća pitanja zapošljavanja, političkoga odlučivanja i upravljanja u organima vlasti. Otežano im je ostvarivanje prava na porodiljno odsustvo, dobivanje

² Danas tek nekoliko zemalja ženama uskraćuje pravo glasa: Bruneji, Kuvajt, Saudijska Arabija i Ujedinjeni Arapski Emirati.

³ Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, Službeni glasnik BiH, br. 102/09.

⁴ Agencija za ravnopravnost spolova BiH. *Stakleni krov na tržištu rada u BiH*, dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/stakleni-krov-na-trzistu-rada/> (7.5.2018.)

porodiljnih naknada, a prilikom natjecanja za radno mjesto nerijetko im se postavljaju pitanja o tome planiraju li zasnovati obitelj ili proširiti broj njezinih članova, a to poslodavcu predstavlja neželjenu stavku. Žene su samo u 26,2% slučajeva nositeljice domaćinstava. Dodatne prepreke u ruralnim područjima su nedostupnost informacija, ograničena radna mjesta, nedostatak infrastrukture, udaljenost škola i obrazovnih institucija te, iako žene uživaju ista nasljedna prava kao muškarci⁵, one se nerijetko odriču svoga dijela nasljedstva u korist muških članova obitelji. Posljedica toga je da su zemljišta i nekretnine u velikoj većini u vlasništvu muškaraca pa žene često imaju problema s dobivanjem kredita jer nemaju nekretnine kao pokriće za kredit. Ovakva situacija rezultat je neodgovarajuće regulacije u području rodne politike u kombinaciji s patrijarhalnim odgojem u kojem glavnu riječ ima muškarac. Nepovoljno poslovno okruženje za žene dovelo je do zaostalosti sektora ženskoga poduzetništva – one su i dalje jako rijetko vlasnice i rukovoditeljice firmi. Velike su razlike u razini dohotka između muškaraca i žena⁶, i to u svim dobnim skupinama, zanimanjima i stupnjevima obrazovanja, u svim privrednim granama, s tim da su razlike izraženije u privatnome sektoru jer su plaće javnih službenika najčešće zaštićene kolektivnim ugovorima.

Kako bi se ovakva situacija promijenila, potrebno je uključiti žene u sva društvena područja, prije svega ih educirati i obrazovati, povećati njihovu konkurentnost i mogućnost izbora na rukovodeće pozicije te potaknuti njihovu političku aktivnost. Iako je 2013. godine Zakonom o izmjenama i dopunama izbornoga zakona BiH kvota žena na izbornim listama povećana s 33 na 40%⁷, situacija nije poboljšana. I dalje na entitetskim razinama nailazimo na različito normiranje područja radnoga i socijalnoga prava, zdravstvene zaštite, prava trudnica i roditelja. Iako žene čine 52% glasačkoga tijela – broj žena u zakonodavnim organima nije ni blizu tomu postotku, a u izvršnoj vlasti taj je broj još manji. Vijeće ministara BiH u svim je sazivima od 1997. do 2014. godine imenovalo samo četiri ministrice, a ni jedna žena nije bila predsjedavajuća ni zamjenica predsjedavajućega. Trenutni saziv Vijeća ministara BiH ima dvije ministrice i ni jednu zamjenicu. Podatak da Predsjedništvo BiH u svome sastavu nije imalo ni jednu ženu od potpisivanja Dejtonskoga sporazuma do danas, dovoljno govori samo za se o poziciji žena u politici BiH.⁸ Zastupljenost žena u pravosuđu iznosi 64%, ali je mnogo

⁵Zakon o nasljeđivanju FBiH, Službene novine FBiH, br. 80/14 i Zakon o nasljeđivanju RS, Službeni glasnik RS, br. 91/16.

⁶Rodne razlike u iskorištavanju prava i mogućnosti koje nudi društvo, pristupu ekonomskim mogućnostima i zastupanju, Svjetska banka, Agencija za statistiku BiH, Zavod za statistiku FBiH i Republički zavod za statistiku RS, Sarajevo 2015.

⁷Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH, Službeni glasnik BiH, br. 31/16.

⁸BOŠNJAK, D., MUJAKIĆ, M., ZMIJAREVIĆ, M., HURUZ, E.: *Jačanje uloga žena u javnom i političkom životu BiH*, Udruženje Pravni institut u BiH, str.14.

manji postotak žena na rukovodećim pozicijama u pravosuđu – 35% za sudove i 16,6% za tužiteljstva.

Veliko istraživanje Agencije za ravnopravnost spolova BiH iz 2014. pokazalo je da, iako žene nadmašuju muškarce u smislu obrazovnih postignuća u zadnjih dvadeset godina – one su i dalje premalo zastupljene u upravljačkim strukturama. U poduzećima Bosne i Hercegovine žene su u samo 15,1% odbora poduzeća, od čega je 12,5% predsjednica odbora, a više od 50% odbora je bez ijedne žene.

Povelja o temeljnim pravima Europske unije određuje da će „jednakost muškaraca i žena biti osigurana u svim oblastima, uključujući rad, zaposlenje i zaradu“⁹. Unatoč tome situacija u zemljama članicama nije svugdje ista. Postotak žena u parlamentima europskih država iznosi u prosjeku ispod 20% te žene zauzimaju u prosjeku samo 13,7% u odborima najvećih kompanija zemalja članica Europske unije. Ističemo primjer Njemačke kao europskoga gospodarskog diva u kojoj je u dvjesto najvećih tvrtki udio žena u upravnim odborima poražavajućih 3 do 4%. Iz toga je razloga njemačka ministrica za rad i socijalna pitanja Ursula von der Leyen zatražila da se zakonom odredi da 30% pozicija u menadžmentu bude rezervirano za žene. Ovakvi primjeri nametanja zakonske kvote za žene doprinijeli su unapređenju pozicije žena u brojnim europskim zemljama kao što su Norveška, Island, Francuska, Austrija, Švedska, Belgija i Finska.

Još jedna njemačka ministrica, Kristina Schröder, pokrenula je velike diskusije kada se u Bundestagu, na svome radnom mjestu, pojavila sa svojim tromjesečnim djetetom. Na ovaj je način istaknula problem njemačkih političarki koje smatraju prirodu svoga posla „maksimalno odbojnom prema djeci“.

Problematična je činjenica da su u našem društvu različiti stereotipi, predrasude i diskriminacija još uvijek ispred obrazovanja, kulture, napredovanja i znanja. Kako bi se ovakva situacija promijenila, potrebno je uključiti žene u sva društvena područja, prije svega ih educirati i obrazovati, povećati njihovu konkurentnost i mogućnost izbora na rukovodeće pozicije te potaknuti njihovu političku aktivnost. Političke stranke trebaju podržati žene u punome smislu te riječi, a ne samo u okviru zakonom određenih kvota. Oni koji bi ponajviše trebali raditi na jačanju svijesti građana o pružanju podrške i povjerenja ženama u obavljanju

⁹Povelja o temeljnim pravima Europske unije, 2010/C 83/02, Official Journal of the European Union.

političkih i ekonomskih funkcija su mediji.¹⁰ Na razini društva treba stvoriti klimu podrške ženama u svim procesima te se riješiti stereotipnih razmišljanja punih predrasuda koja ženu ograničavaju u ostvarivanju njezina potencijala.

Literatura:

1. *Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH*, Službeni glasnik BiH, br. 102/09.
2. *Agencija za ravnopravnost spolova BiH. Stakleni krov na tržištu rada u BiH*, dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/stakleni-krov-na-trzistu-rada/> (07.05.2018.)
3. *Zakon o nasljeđivanju FBiH*, Službene novine FBiH, br. 80/14 i *Zakon o nasljeđivanju RS*, Službeni glasnik RS, br. 91/16.
4. *Rodne razlike u iskorištavanju prava i mogućnosti koje nudi društvo, pristupu ekonomskim mogućnostima i zastupanju*, Svjetska banka, Agencija za statistiku BiH, Zavod za statistiku FBiH i Republički zavod za statistiku RS, Sarajevo, 2015.
5. *Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH*, Službeni glasnik BiH, br. 31/16.
6. BOŠNJAK, D., MUJAKIĆ, M., ZMIJAREVIĆ, M., HURUZ, E.: *Jačanje uloga žena u javnom i političkom životu BiH*, Udruženje Pravni institut u BiH.
7. *Godišnji izveštaj o rezultatima aktivnosti institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2016. godinu*, Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, Banja Luka, ožujak 2017.
8. NEDOVIĆ, M., IVANKOVIĆ, D., MIŠČEVIĆ, D., *Stakleni strop – položaj žena u sustavu znanosti*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/144515> (7.5.2018.).
9. ŠINKO, M., *Politička misao: žene u parlamentima – globalna perspektiva*, Vol. XLIV, br. 2, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/32508> (7.5.2018.)
10. FRAŠTO, V., OMERAGIĆ, A., BEČIĆ, E., ALAĐUZ, DŽ.: *Fondacija Cure - Osnajivanje uloge žena u političkom životu*, Sarajevo, 2011.

¹⁰Priručnik za integriranje ravnopravnosti spolova u pravne propise, USAID, Projekat jačanja institucija vlasti u BiH, Sarajevo, 2015.

Unde oportet quod, cum lex maxime dicatur secundum ordinem ad bonum commune, quodcumque aliud praeceptum de particulari opere non habeat rationem legis nisi secundum ordinem ad bonum commune. Et ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

Zbog toga što se pravo ponajviše usmjerava prema dobru zajednice, bilo koje drugo pravilo u vezi s pojedinačnom radnjom ne smije se držati pojmom prava osim ako je usmjereno prema dobru zajednice. Stoga je svako pravo usmjereno prema dobru zajednice.

Aequitas nunquam contravenit legem.

Pravičnost nikad ne protiriječi pravu.

Bonus iudex secundum aequum et bonum iudicat et aequitatem stricto iuri praefert.

Dobar sudac sudi po pravičnosti i dobru i preferira pravičnost pred striktnim pravom.

Cuius est solum eius est usque ad coelum et ad inferos.

Čija je zemlja, njegova je do Neba i do Pakla.

Inter arme enim silent leges.

Među oružjem zakoni su tihi.

Leges humanae nascuntur, vivunt, moriuntur.

Ljudski zakoni se rađaju, žive i umiru.

Salus populi suprema lex esto.

Dobro naroda bit će najviši zakon.

